

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

**КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**МІЖНАРОДНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ ПРАВО:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
І студентської наукової конференції
(23 травня 2024 року)**

Київ – 2024

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

**КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**МІЖНАРОДНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ ПРАВО:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ**

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

І студентської наукової конференції

(23 травня 2024 року)

Київ - 2024

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол № 8 від 20 листопада 2024 року)

Організаційний комітет:

***Власова Ганна Петрівна**, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри публічного права Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;*

***Братко Ірина Василівна**, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;*

***Шереметьєва Ольга Юрійвна**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;*

***Ратушний Сергій Миколайович**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;*

***Хатнюк Наталія Сергіївна**, д.ю.н., професор, професор кафедри публічного права Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;*

***Михненко Олена Миколаївна**, здобувачка 3 року навчання бакалаврату, освітньої програми «Міжнародне право», кафедра міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (технічна редакція).*

Організаційний комітет не завжди поділяє думку авторів.

Тези доповідей публікуються в авторському варіанті.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ. 6

Гнатюк Юлія. Міжнародно-правове регулювання роззброєння та скорочення озброєнь..... 6

Капішон Анастасія. Особливість механізму захисту прав людини під час збройних конфліктів в ісламській концепції прав людини..... 9

Лесенко Альона. Практичні проблеми міжнародно-правової відповідальності 133

Мартинюк Мілен. Міжнародно-правові засади проведення миротворчих операцій ООН 19

Мондрієвська Анастасія. Реформування судової системи України 288

Мудрик Яна. Воєнні злочини за правом Женеви..... 322

Мусієнко Кирило. Механізм захисту прав людини в умовах воєнного стану: актуальні питання..... 388

Невідомська Лілія. Мілітаризація Арктики як новий виклик для міжнародного співтовариства 411

Новік Дар'я. Підрив Каховської ГЕС як випадок екоциду в умовах збройного конфлікту 455

Опанасюк Володимир. Репатріація як інструмент реалізації національних інтересів України: міжнародно-правові та національно-правові засади..... 49

Романова Анастасія. Особливості правового регулювання шлюбно-сімейних відносин, ускладнених іноземним елементом, відповідно до законодавства країн ЄС..... 533

Хоменко Андрій. Створення спеціального міжнародного кримінального трибуналу ad hoc для притягнення Росії до відповідальності за злочини, вчиненні на території України..... 566

СЕКЦІЯ 2. ПУБЛІЧНЕ ПРАВО: ДІАЛОГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. 611

Бановська Тетяна. Правовий режим воєнного стану в Україні..... 611

Дорош Назар. Охорона довкілля України в умовах війни: правовий аспект 644

Клименко Марія, Кір'якова Яна. Про депортацію українських дітей до Росії з окупованих територій України: реальний стан та можливості правового захисту 667

Ковтун Ілля, Ковальчук-Майданець Віталій. Принципи та методологічна основа фінансового регулювання в умовах воєнного стану: національний та міжнародний аспект..... 700

Кулик Анастасія. Правові засади врегулювання відносин на криптобіржах 744

Мініна Євгенія. Правове регулювання та особливості використання ІІІ на ринку фінансових послуг	778
Оленчук Марія, Циганок Софія. Волонтерська діяльність в Україні: правовий аспект.....	81
Остапенко Олена, Янюк Катерина. Деякі аспекти правових гарантій соціального захисту учасників бойових дій	84
Франковська Анастасія, Гнатенко Єсенія. Правовий статус українців-біженців за кордоном.....	88
Шуцький Михайло, Башук Вікторія. До питання про Будапештський меморандум та його наслідки для незалежності України.....	91

СЕКЦІЯ 1.
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНТЕГРАЦІЙНІ
ПРОЦЕСИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Гнатюк Юлія,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних
відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

*Науковий керівник- **Ратушний С.М.,***
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗЗБРОЄННЯ ТА
СКОРОЧЕННЯ ОЗБРОЄНЬ

У світі існують і постійно виникають нові, різні проблеми. Одні з них мають локальний національний характер, інші мають обмежений характер, треті існують більш менш недовгий час. Але є такі проблеми, які мають всеосяжний, глобальний характер, торкаються інтересів народів усіх континентів без різниці національної приналежності, соціального стану, віку, професії, віросповідання, політичних переконань. Такою проблемою в сучасному світі є питання війни та миру і серед них роззброєння.

У рік закінчення Другої світової війни, коли здавалося, що з війною покінчено, якщо не назавжди, то принаймні на довгі роки світ дізнався про народження і принципово нову зброю страшної руйнівної сили - атомної. Всі ці роки ядерна зброя постійно вдосконалювалася і накопичувалася. На середину 80-х рр. XX ст. у світі було вже понад 50 тис. ядерних боєголовок. Їх сумарна потужність дорівнювала, за підрахунками фахівців, «мільйону Хіросим», тобто руйнівна сила наявної ядерної зброї в мільйон разів більша за атомну бомбу, скинуту 6 серпня 1945 р. на Хіросіму.

Величезну, а може й не меншу, ніж ядерну зброю, загрозу для людства становлять й інші види зброї масового знищення - хімічна та біологічна.

Поряд зі зброєю масового знищення постійно вдосконалюється і звичайна зброя, яка за своїми вражаючими діями наближається до зброї масового

знищення. Йде прискорене вдосконалення існуючих видів звичайного озброєння та створення нових зразків і видів. Збільшується їх потужність, радіус дії, точність.

У сучасних умовах країни по-новому наближаються до проблеми скорочення стратегічних озброєнь. Доводиться діяти в обстановці, що радикально змінилася, в якій, з одного боку, відкриваються небувало широкі можливості скорочення стратегічних озброєнь, а з іншого боку, виникають непередбачені внутрішні і зовнішні труднощі на шляху реалізації цих можливостей. Прагнучи суттєвого зменшення на основі взаємності військових арсеналів, керівництво держав разом з цим підкреслює необхідність збереження їх в достатній кількості.

Роззброєння зазвичай відноситься до військових чи конкретних видів озброєнь країни. Загальне та повне роззброєння означає вилучення всіх озброєнь включаючи звичайні озброєння, з володіння держав та інших утворень, груп або окремих осіб, здатних до агресивної поведінки [2, с.72-74].

«Скорочення озброєнь» - синонім «контролю над озброєннями», західного терміна, який протягом десятиліть піддавався необ'єктивній критиці в радянській доктрині міжнародного права. Контроль над озброєннями, за допомогою якого держави, і насамперед СРСР та США, переслідували протилежні інтереси та суперечливі цілі політичного характеру, став невід'ємною частиною їх взаємин [1].

Війна в Україні запустила процес модернізації армії. Щоб сучасний солдат мав чим воювати, у країні важливо мати потужний та ефективно працюючий комплекс виробництв, що створює все необхідне для цього солдата. Засоби індивідуального захисту, засоби розвідки, засоби захисту своїх позицій та атаки на ворожі порядки, бойову техніку (від приладів нічного бачення та тепловізорів до безпілотників, модернізованих танків, потужної артилерії, літаків та засобів ППО) – все це потрібно:

- а) розробити та зробити,
- б) забезпечити компонентами та поставити на конвеєр,
- в) навчити ефективно користуватися офіцерів та рядових бійців.

Все це неможливо було запровадити без створення в Україні сучасного оборонно-промислового комплексу (ОПК). Загалом це завдання фрагментарно вирішували й до 2014 року. Але з моменту першої російської атаки на Україну в 2014 році вище військово-політичне керівництво країни переконалося, що завдання – першорядне значення, і саме в комплексному підході полягає запорука його успішного вирішення.

Загалом Україна з першим етапом реформування військової сфери у 2014-16 роках справлялася досить ефективно. І якщо у 2014 році фактично радянська система управління, застарілі технології та дефіцит кваліфікованих робітників були першими перешкодами, які довелося долати, то вже до 2016 року Україна почала активно виробляти танки, бронемашини, бронетранспортери, навігаційні комплекси та різного виду гармати.

Військова реформа мала й друге завдання. Потрібно було сформувати нову ідеологію розвитку технологій в ОПК. І це дозволило б зрештою здійснити технологічний ривок та по-сучасному переозброїти ЗСУ. Не наголошувати на ремонті та модернізації радянських озброєнь, які розроблялися ще в середині ХХ століття, а почати дійсно захищати солдата наданням військам технологічних переваг.

Повномасштабна війна в Україні запустила незворотний процес модернізації армії за стандартами НАТО і не лише. Українське військо стане конкурентним у всьому світі. До того ж, Україна зосередиться на виробництві зброї.

Про це «24 каналу» розповів радник глави Офісу Президента Михайло Подоляк. За його словами, оновлення ЗСУ є незворотним процесом, і в результаті українська армія стане конкурентною не лише у Європі, а й у всьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Контроль над звичайними озброєннями та заходи зміцнення довіри і безпеки у військовій галузі в Європі. URL: <https://mfa.gov.ua> (дата звернення 01.03.2024)
2. Щорічник СІПРІ 2020: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру ; Укр. центр економічних досліджень ім. О. Разумкова, 2021. 391 с.

*Капішон Анастасія,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Ворошилова І. В.,
к.ю.н, с.н.с.,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ОСОБЛИВІСТЬ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ В ІСЛАМСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Механізми захисту прав людини в ісламській концепції прав людини мають свої суттєві відмінності. Наразі держави ісламського права намагаються імплементувати до власних механізмів охорони і захисту прав людини загальноприйняті стандарти міжнародного права прав людини. Зокрема, в даному контексті слід відзначити позитивну тенденцію до заснування низки регіональних правозахисних організацій на регіональному міжурядовому та неурядовому рівнях, а також розробку регіональних документів, мета яких полягає у нормативному закріпленні прав і свобод людини у мусульманських державах.

Загалом, розглядаючи сутність механізму захисту прав людини в ісламській концепції прав людини, слід зазначити, що однією з фундаментальних рис є те, що воно ґрунтується на теоцентричному підході. Теоцентричний підхід передбачає, що Бог є центральною точкою фокусу, тоді як згідно з антропоцентричним підходом центральне місце в системі цінностей займає людина. Отже, перший є релігійним підходом, тоді як останній є підходом світським. У теоцентричній перспективі Бог є джерелом усього людського життя, а, отже, також і першим «дарувальником» усіх прав людини [1].

У контексті захисту прав людини під час збройних конфліктів це відображається безпосередньо у тому, які підходи до врегулювання конфлікту та захисту прав людини в ході такого конфлікту будуть застосовні. Розглядаючи підходи до врегулювання цих питань в ісламському праві, слід вказати на існування такого поняття, як «міжнародне гуманітарне право в

ісламі» (*qanun al-dawli alinsani fi al-Islam*), яке має на меті застосування регіонально визнаних норм шаріату, що забезпечують захист прав і свобод людини під час збройних конфліктів у мусульманських державах. Власне, дані норми забезпечують правове регулювання та закріплення методів та засобів ведення війни.

Ще однією з ключових рис в ісламській концепції захисту прав людини під час збройних конфліктів є, власне, нормативно-правова база, застосовна до врегулювання даного питання. Зокрема, як зазначалось вище, з метою здійснення захисту прав людини під час збройних конфліктів ісламське право керується такими джерелами: Коран, Сунна, ранні ісламські прецеденти, фікх (доробок ісламських правових шкіл), декларації та договори, що стосуються прав людини в ісламі. Додатково слід зазначити і те, що значна кількість мусульманських держав є на сьогодні підписантами Женевських конвенцій 1949 року.

Іншою характерною властивістю ісламського права збройних конфліктів є те, що низка цих норм регулюється Хадисами – зводом записів пророка Мухаммеда. Зокрема, у Хадисах суттєва частина норм приділяє увагу правам жінок, а також тому факту, що Пророк Мухаммед виступав категорично проти того, аби допускати вбивство жінок під час збройних конфліктів, однак за межами безпосередніх бойових дій. Водночас, подібні дії могли допускатися лише за умови, якщо напад було здійснено уночі і через близьке сусідство з дислокацією ворога, внаслідок чого могли постраждати жінки і діти.

Заборона на вбивство дітей ґрунтується на тому самому аяті (вірші як, частині Корану) і спирається на ту саму логіку: діти, як і жінки, зазвичай не здатні загрожувати або завдавати шкоди, тому не повинні брати участь у бойових діях. Мінімальний вік для участі в бойових діях становить п'ятнадцять років – це незмінна риса ісламських законів війни, що сягає своїм корінням часів, коли Пророк Мухаммед не приймав дітей молодше п'ятнадцяти років як воїнів у своїх походах [2].

До того ж, у цьому контексті варто додати, що жінки і діти – це не єдині категорії осіб, яких заборонено вбивати та які звільняються від відповідальності за умисне заподіяння шкоди під час збройних конфліктів. Досліджуючи записи Пророка Мухаммеда, слід вказати, що до цієї категорії він також відносив людей похилого віку (виняток становили лише чоловіки похилого віку, які добровільно вирішили вступити до лав армії і тим самим прямо відмовлялись від гарантованого їм права на захист), слуг та немічних.

У межах даного питання варто вказати, що останнім часом серйозні порушення міжнародного гуманітарного права на території мусульманських держав виправдовувалися вибіркоким посиленням на певні класичні правові думки й погляди чи тлумачення основних джерел мусульманського права або розглядалися за аналогією з певними класичними ситуаціями збройних конфліктів – наприклад, для виправдання вбивства цивільних осіб. Однак слід також зазначити, що деякі мусульманські недержавні збройні групи розробили кодекси поведінки, які базуються на ісламському праві й узгоджуються із

сучасними принципами міжнародного гуманітарного права. Це свідчить про те, що ісламське право одночасно використовує усталені норми міжнародного гуманітарного права та зловживає ними під час сучасних збройних конфліктів в мусульманському світі [3].

Третьою особливою рисою ісламської концепції захисту прав людини під час збройних конфліктів є, власне, самі механізми такого захисту. Для ісламської концепції характерна реалізація захисту прав людини під час збройних конфліктів через ісламські судові органи та інституції, які дотримуються у своїй діяльності принципів шариату. Розглядаючи дані механізми, слід відзначити і суттєвий вплив ісламських юристів, що здійснюють тлумачення текстів норм ісламу та тим самим можуть регулювати або впливати на регулювання допустимої поведінки під час збройного конфлікту. У цьому зв'язку варто зазначити, що серед мусульманських регіональних міжнародних організацій доцільно приділити окрему увагу діяльності Організації ісламського співробітництва (ОІС), яка в межах своєї діяльності забезпечує гуманітарною допомогою постраждалих внаслідок збройних конфліктів та надає підтримку у їхній реабілітації, сприяє встановленню діалогу та мирного врегулювання конфліктів в мусульманських державах шляхом посередництва та укладення мирних угод.

Не можна оминати увагою і те, що в ісламському праві здійснюється розрізнення не тільки на основі статусу – учасник бойових дій і невоююча особа, – але й на основі ідентичності – мусульманин і немусульманин. У деяких випадках мусульманське право додатково розрізняє своїх співвітчизників – євреїв і християн – та інших немусульман, наприклад, язичників. В ісламському світорозумінні мусульмани не повинні воювати з іншими мусульманами, якщо вони не виступають проти мусульманських правителів через різне, але правдоподібне тлумачення релігійних текстів [4].

Слід додатково зазначити, що ісламське право збройних конфліктів характеризується релігійним характером його джерел, принципів і правил, а також мотивацією дотримання його норм, а не одностороннім характером даної системи норм, множинністю юридичних думок і висновків, а також його прив'язаністю до досучасних методів і засобів ведення війни, що зумовлює необхідність його контекстуального тлумачення та застосування в сучасних збройних конфліктах [5, с. 40].

Підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що ісламська концепція захисту прав людини під час збройних конфліктів ґрунтується на теоцентричному підході, зосереджуючи увагу навколо релігії та Аллаха, а не людини, як найвищої цінності. Також слід вказати, що ісламські держави, хоч і є учасницями Женевських конвенцій, як базис регулювання питань захисту прав людини все ж використовують основні джерела мусульманського права – Коран, Сунну та інші ісламські джерела, що регламентують права людини. Характерною рисою ісламської концепції захисту прав людини є і те, що в ісламських державах забезпечення захисту прав людини відбувається через ісламські судові органи та інституції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Baderin Mashood A., Dialogue among civilizations as a paradigm for achieving universalism in international human rights – a case study with Islamic Law. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law*. Volume 2, Number 2. 22 p. (дата звернення: 27.03.2024)
2. Al-Waqidi, Kitab al-Maghazi, Vol. 1. P. 21.
3. International Committee of the Red Cross. Humanitarian Law & Policy. IHL and Islam: An overview. 2017. URL : <https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2017/03/14/ihl-islam-overview/> (дата звернення: 27.03.2024)
4. Reliefweb. Islamic law and the rules of war. URL : <https://reliefweb.int/report/world/islamic-law-and-rules-war> (дата звернення: 28.03.2024)
5. Ahmed al-Dawoody. Islamic law and international humanitarian law. Sarajevo : Fakultet islamskih nauka Univerziteta. 2020. 95 p.

*Лесенко Альона,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Братко І. В.,
к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У сучасному світі питанню міжнародно-правової відповідальності необхідно приділити особливу увагу. Відповідальність у рамках міжнародного права є не тільки фактором міжнародної безпеки, а й стабільності у світі. Порушення норм міжнародного права тягне за собою притягнення держав до міжнародно-правової відповідальності. Така відповідальність значно відрізняється від інших видів юридичної відповідальності, і наразі питання про її сутність, зміст та практичну реалізацію залишається дискусійним.

Відповідальність настає при наявності двох основних умов: на основі чого та за що виникає відповідальність. Підставою міжнародно-правової відповідальності суб'єкта міжнародного права є вчинення ним міжнародного правопорушення.

Питання притягнення до міжнародно-правової відповідальності суб'єктів міжнародного права стало останнім часом одним із найбільш актуальних. Це питання вважаємо за доцільне розкривати в контексті подій, що розвиваються на території України з початком збройної агресії на сході України в 2014 році та з початком відкритого повномасштабного вторгнення армії РФ на територію України у лютому 2022 року. Так, притягнення до відповідальності воєнних злочинців та всіх, хто брав активну участь у підбурюванні до вчинення злочинів проти людяності та воєнних злочинів, дуже важливе як для українців щодо досягнення справедливості, так і для світової спільноти, аби не дати «дозволу» на подібний розвиток подій будь-де у світі.

Дуже важливо надати правильну правову кваліфікацію злочинів, скоєних РФ в Україні. Будучи безпосередніми учасниками воєнних дій, ознайомлюючись зі свідченнями як жертв, так і безпосередніх виконавців цих

злочинів (унаслідок взяття в полон) згідно з нормами міжнародного права на території України діяння рф можна кваліфікувати як воєнні злочини та злочини проти людяності.

Керуючись п. 2 (а) ст. 8 «Воєнні злочини» Римського статуту, воєнні злочини – це грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції. [1]

Із наведеного в п. 2 (а, b) ст. 8 Римського статуту наведеного переліку діянь, що підпадають під вищезгадану кваліфікацію, та які вчинялись армією РФ за наказами вищого військово-політичного керівництва, зокрема, підпадають наступні:

- i) умисне вбивство;
- ii) катування або нелюдське поводження, у тому числі біологічні експерименти;
- iii) умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю;
- iv) широкомасштабне знищення і привласнення майна, що не викликане військовою необхідністю і вчинене незаконно та безглуздо;
- v) примушення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, до служби у збройних силах ворожої держави;
- vi) умисне позбавлення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, права на справедливий і звичайний суд;
- vii) незаконна депортація або переміщення чи незаконне позбавлення волі;
- viii) взяття заручників;
- b) інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, а саме будь-яке з таких діянь:
 - i) умисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, що не беруть безпосередньої участі у воєнних діях;
 - ii) умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями;
 - iii) умисне спрямування нападів на персонал, об'єкти, матеріали, підрозділи або транспортні засоби, задіяні в наданні гуманітарної допомоги чи в місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, доки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти згідно з міжнародним правом збройних конфліктів;
 - iv) умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до випадкової загибелі чи поранення цивільних осіб або заподіє шкоди цивільним об'єктам чи масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою;

v) напад на незахищені й такі, що не є військовими цілями, міста, села, помешкання або будівлі чи їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів;

vi) вбивство або поранення комбатанта, який, склавши зброю чи не маючи більше засобів захисту, беззастережно здався;

viii) переміщення, прямо чи опосередковано, окупаційною державою частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію чи депортація або переміщення всього або частини населення окупованої території у межах (за межі) цієї території;

ix) умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, на історичні пам'ятники, госпіталі та місця зосередження хворих і поранених за умови, що вони не є військовими цілями;

xv) примушення громадян ворожої сторони до участі у воєнних діях проти їхньої власної країни, навіть якщо вони перебували на службі воюючої сторони до початку війни;

xvi) розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом;

xviii) застосування задушливих, отруйних або інших газів та всіх аналогічних рідин, матеріалів чи засобів;

xxi) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поводження;

xxiv) умисне спрямування нападів на будівлі, матеріали, медичні установи й транспортні засоби, а також на персонал, що використовує згідно з міжнародним правом розпізнавальні емблеми, передбачені Женевськими конвенціями;

xxvi) набір або вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу національних збройних сил або використання їх для активної участі в бойових діях. [1]

Як вбачаємо з вищенаведеного, абсолютно кожен пункт статті – це реальний злочин, вчинений російськими злочинцями та тими, хто віддає злочинні накази.

Після звільнення Київщини у квітні 2022 року усі світові ЗМІ заповнили кадри із розтерзаних міст та сіл, вбитих цивільних, чий тіла лежали просто посеред вулиць, тіла закатованих українців знаходили у підвалах багатоквартирних будинків, закопаних у лісі. Цивільні були вбиті з особливою жорстокістю.

Директор Human Rights Watch у Європі та Центральній Азії Х'ю Вільямсон, який один із перших побував у Бучі відзначив: «Випадки, які ми задокументували становлять невимовну, навмисну жорстокість і насильство щодо українських цивільних осіб. Згвалтування, вбивства та інші насильницькі дії проти осіб, які перебувають під владою російських військ, повинні розслідуватися як воєнні злочини». [2]

П. 1 ст. 7 «Злочини проти людяності» Римського статуту розкриває це поняття як «будь-яке з таких діянь, коли вони вчиняються в рамках

широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, і такий напад вчиняється усвідомлено». [1]
Відповідно до цієї статті злочинами проти людяності вважаються:

- a) вбивство;
- b) винищення;
- c) оборнення в рабство;
- d) депортація або насильницьке переміщення населення;
- e) ув'язнення або інше жорстке позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права;
- f) катування;
- g) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша подібна за тяжкістю форма сексуального насильства;
- h) переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати, за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними, як це визначено в пункті 3, або іншими ознаками, що загально визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-яким діянням, зазначеним в цьому пункті, чи будь-яким злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду;
- i) насильницьке зникнення осіб;
- j) злочин апартеїду;
- k) інші нелюдські діяння подібного характеру, що умисно заподіюють сильних страждань чи тяжких тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному чи фізичному здоров'ю. [1]

Саме за вчинення злочинів проти людяності Палатою попереднього провадження Міжнародного кримінального суду було видано два ордери на арешт – президента рф Путіна В. та уповноваженої при президенті рф з прав дитини Львової-Белової М. За повідомленнями пресслужби МКС: «Путін, як стверджується, несе відповідальність за воєнний злочин та, зокрема, злочин проти людяності у вигляді незаконної депортації населення (дітей) і незаконного переміщення населення (дітей) з окупованих територій України до росії. Злочини, ймовірно, були скоєні на окупованій території України щонайменше з 24 лютого 2022 року. Існують розумні підстави вважати, що пан Путін несе індивідуальну кримінальну відповідальність за вищезазначені злочини – за вчинення дій безпосередньо, спільно з іншими, за його неспроможність здійснювати належний контроль над цивільними та військовими підлеглими.. Марія Львова-Белова, як стверджується, несе відповідальність за воєнний злочин та, зокрема, злочин проти людяності у вигляді незаконної депортації населення (дітей) і незаконного переселення населення (дітей) з окупованих територій України до росії». [3]

Відповідно до міжнародно-правових норм діяння, що вчиняються військовими рф на території України підлягають розгляду як національними судами, так і міжнародними судовими установами. І як вбачається, процес національного розгляду успішно запущений: велика кількість солдатів рф уже

отримали цілком реальні строки ув'язнення згідно з українським законодавством. Окремі особи отримали заочні підозри та притягнені до відповідальності заочно.

Воєнні злочини та злочини проти людяності підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Тому, цілком логічно було б, аби саме ця установа розглядала судові справи та в її рамках було притягнуто до відповідальності воєнних злочинців.

Однак, вже на цьому моменті маємо першу проблему у зв'язку з реалізацією механізму притягнення до відповідальності воєнних злочинців. Що саме викликає занепокоєння щодо російських злочинців?

По-перше, саме Міжнародний кримінальний суд може притягувати до відповідальності вище керівництво РФ за скоєні злочини. Проте, російська федерація не ратифікувала Статут Міжнародного кримінального суду та не визнала його юрисдикцію.

Ще однією проблемою є те, що в рамках МКС особу не можуть притягнути до відповідальності заочно. Тобто обов'язкова фізична присутність підсудного на судовому процесі.

Авжеж, можна сподіватися на те, що одна із країн-ратифікантів Римського статуту, до якої потенційно прибуде вище керівництво РФ, затримає їх у зв'язку з виданими ордерами МКС, але можливість такого розвитку подій вкрай низька.

Якщо не МКС, то можливо в рамках Організації Об'єднаних Націй можливо створити міжнародний воєнний трибунал? Видається, що саме в межах цієї міжнародної організації можливо досягти справедливості. Однак, і тут маємо своє «але». Постійним членом Ради Безпеки ООН є російська федерація, яка, авжеж, накладе вето на питання створення міжнародного воєнного трибуналу.

Так, звісно, можна сподіватися на те, що колись все-таки визнають, що РФ незаконно займає місце постійного члена РадБезу ООН, однак, в найближчому майбутньому ця перспектива виглядає достатньо розмитою.

Найбільш оптимістичним та релевантним способом ефективної реалізації відповідальності в міжнародному праві є створення спеціального міжнародного трибуналу для розгляду скоєних РФ злочинів на території України. Хоч це і тривалий по часу процес, та він видається найбільш ефективним.

Спеціальний міжнародний трибунал щодо воєнних злочинів є єдиним можливим механізмом, який дозволить забезпечити повну та всеохоплюючу відповідальність за злочини, пов'язані з російською агресією проти України для всього вищого військового та політичного керівництва. Тих, хто приймав злочинні рішення та тих, хто їх виконував. Вирок спеціального трибуналу допоможе не тільки відновити справедливість для України, але і стане фундаментом для збереження миру в майбутньому.

Згідно з останніми новинами, на міжнародній конференції «Відновлення справедливості для України», що проходила в Гаазі на початку 2024 року, 44

держави підтримали та підписали політичну декларацію, в якій виражається підтримка щодо створення спеціального трибуналу про притягнення до відповідальності РФ за скоєні воєнні злочини та ініціативам по використанню заморожених активів РФ на користь України. [4]

Зростаючі виклики, з якими стикається світовий порядок, потребують постійного діалогу між державами, розвитку міжнародного права та, можливо, реформування міжнародних інституцій. Російсько-українська війна слугує яскравим прикладом цих викликів, демонструючи недоліки існуючих механізмів у протидії агресії та забезпеченні міжнародної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
2. Україна: очевидні воєнні злочини на контрольованих Росією територіях [Електронний ресурс] // HRW. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.hrw.org/news/2022/04/03/ukraine-apparent-war-crimes-russia-controlled-areas>.
3. Судді МКС видали ордер на арешт президента Росії Путіна [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-aresht-mks/32323084.html>.
4. Ємець М. 44 країни підтримали заклик притягнути Росію до відповідальності за злочини агресії [Електронний ресурс] / М. Ємець // Європейська Правда. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2024/04/3/7182949/>.

*Мартинюк Мілен,
студент IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Ворошилова І. В.,
к.ю.н., с.н.с.,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ ООН

Станом на сьогоднішній день Організація Об'єднаних Націй є головним суб'єктом міжнародного права, дії якого спрямовані на забезпечення міжнародного миру та безпеки, співробітництва між державами. Мета діяльності ООН визначена положеннями установчого документу Організації – Статутом ООН, зокрема, в Преамбулі Статуту ООН зазначено, що «народи Об'єднаних Націй сповнені рішучості позбавити прийдешні покоління від нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе... і заради цих цілей забезпечити прийняття принципів і встановлення методів, щоб збройні сили використовувалися не інакше, як у спільних інтересах...» [1].

Зміст поняття підтримки міжнародного миру та безпеки було більш детально розкрито частиною 1 статті 1 Статуту ООН: «вживання ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проведення мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру»[1].

Таким чином, Статутом ООН було визначено одну з основних цілей діяльності Організації – забезпечення і підтримання миру та міжнародної безпеки, виконання вищевказаної мети було покладено на Раду Безпеки ООН. Статтею 24 Статуту ООН визначено, що: «для забезпечення швидких і ефективних дій Організації Об'єднаних Націй її Члени покладають на Раду Безпеки головну відповідальність за підтримку міжнародного миру й безпеки та погоджуються з тим, що при виконанні обов'язків, які випливають із цієї відповідальності, Рада Безпеки діє від їхнього імені» [1].

На наш погляд, для розуміння умов проведення миротворчих операцій ООН, критеріїв, яким має відповідати міжнародний конфлікт для вчинення таких дій тощо, необхідно звернути увагу на діяльність РБ ООН та значення її рішень для всіх держав-членів ООН. Так, відповідно до положень Статуту ООН, усі держави-члени ООН мають підкорятися та виконувати рішення, прийняті РБ ООН, зокрема й ті, що стосуються проведення миротворчих операцій ООН.

Як і будь-який інший орган ООН, РБ ООН має відповідну структуру: 5 постійних держав-членів РБ ООН (Франція, Сполучені Штати Америки, Російська Федерація як правонаступниця СРСР, Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії, Китайська Народна Республіка), термін дії повноважень яких необмежений жодними строками, та 10 непостійних держав-членів, що обираються на дворічний термін. Як постійні, так і непостійні члени РБ ООН мають по одному голосу.

Проте, важливо відзначити, що в аспекті прийняття рішень щодо забезпечення міжнародного миру та безпеки, в тому числі щодо введення миротворчих сил ООН на територію тієї чи іншої держави, визначальними є голоси саме постійних держав-членів РБ ООН, що підтверджується положеннями частини 3 статті 27 Статуту ООН – без голосів усіх постійних членів РБ ООН щодо ухвалення такого рішення воно не буде вважатися прийнятим навіть за умови, якщо усі непостійні держави-члени будуть виступати за прийняття відповідного рішення. Разом з тим, навіть за наявності голосів усіх постійних членів, мають бути принаймні 4 голоси непостійних членів РБ ООН для того, аби рішення вважалось прийнятим.

Формулювання та відповідне тлумачення частини 3 статті 27 Статуту ООН – питання досить неоднозначне, оскільки російськомовний, франкомовний та англкомовний тексти цього положення мають різні формулювання та тлумачення, що може вводити в оману та, зокрема, бути предметом численних маніпуляцій з боку держав-членів ООН, що порушують міжнародний мир та безпеку.

Відповідне питання неодноразово було підняте вченими, зокрема, але не виключно Гладенко О. М, який у своїй праці «Реформування Ради Безпеки ООН крізь призму війни між Російською Федерацією та Україною» зацентрував увагу на наступному: «в російськомовному та франкомовному текстах Статуту ООН йдеться про «голоси всіх постійних членів Ради Безпеки, включаючи співпадіння голосів усіх постійних членів Ради Безпеки або «*voix de tous les membres permanents*», тоді як англкомовний текст Статуту ООН використовує формулювання «*votes of the permanent members*», що в перекладі російською звучить просто як «голоса постійних членів» (голоси постійних членів) без важливого в цьому випадку додаткового слова «всіх» [5, с. 12].

Рада Безпеки ООН виконує свій обов'язок щодо підтримання міжнародного миру та безпеки, вживаючи заходів відповідно до глав 6 і 7 Статуту ООН, які передбачають мирне врегулювання спорів і примусові дії відповідно. Хоча резолюції РБ ООН щодо миротворчих операцій зазвичай

посилаються на главу 6 або 7 Статуту ООН як на правову основу для їх створення, досить часто стверджується, що миротворчість розвивалася в «сірій зоні» між цими двома главами [7, с. 385].

Оскільки принципи підтримання миру з використанням миротворчих місій не були прямо передбачені Статутом ООН, такі принципи розроблялися *ad hoc* протягом багатьох років, в результаті чого було сформовано три принципи: 1) згоди сторін; 2) неупередженості; а також 3) незастосування сили, за винятком випадків самооборони і захисту мандату сил [7, с. 400].

Принцип згоди сторін характеризується тим, що операції ООН з підтримання миру розгортаються за згодою сторін конфлікту. Згода сторін конфлікту на проведення відповідної операції забезпечує ООН необхідну свободу дій як в політичному, так і в фізичному аспектах для виконання завдань, передбачених мандатом РБ ООН. За відсутності такої згоди миротворчі сили можуть стати безпосереднім учасником конфлікту і бути вимушеними застосувати примусові заходи [8].

Принцип неупередженості у миротворчій діяльності розуміється як об'єктивне і послідовне виконання мандату, незважаючи на будь-які провокації або виклики. Сама по собі неупередженість за своєю суттю не означає бездіяльність та ігнорування порушень. Миротворчі сили ООН мають бути неупередженими у своїх відносинах зі сторонами конфлікту, проте НЕ нейтральними в питаннях виконання свого мандату – тобто, мають активно виконувати свій мандат навіть якщо це суперечить інтересам однієї або декількох сторін. До того ж, миротворчі сили мають користуватися довірою сторін конфлікту для виконання власного мандату, оскільки недовіра може призвести до неуспішного виконання поставленої місії [8].

Принцип незастосування сили, за винятком випадків самооборони і захисту мандату сил, характеризується тим, що операції ООН з підтримання миру не є інструментом примусу. Однак миротворчі сили ООН можуть застосувати силу на тактичному рівні з санкції РБ ООН, якщо вони діють в інтересах самооборони та захисту мандату. Історія здійснення миротворчих операцій ООН свідчить про те, що за певних обставин РБ ООН надавала миротворчим операціям ООН так звані «жорсткі» мандати, що передбачали повноваження на застосування всіх необхідних засобів для забезпечення миру та безпеки (зокрема, захисту цивільного населення, що перебуває під загрозою фізичного нападу, сприяння національній владі в підтриманні правопорядку тощо) [8].

При цьому, не слід плутати поняття «жорсткі заходи з підтримання миру» та «дії з примусу до миру». Жорсткі заходи з підтримання миру передбачають застосування сили на тактичному рівні за санкцією РБ ООН та за згодою держави, що приймає операцію, та/або основних сторін конфлікту. Дії з примусу до миру взагалі не вимагають згоди основних сторін конфлікту і можуть включати в себе застосування військової сили на стратегічному або міжнародному рівні за умови санкціонування таких дій РБ ООН.

Навпаки – дії з примусу до миру не вимагають згоди основних сторін і можуть включати застосування військової сили на стратегічному або міжнародному рівні, що у звичайній ситуації заборонено державам-членам згідно з пунктом 4 статті 2 Статуту, за винятком випадків, коли таке застосування сили санкціоновано РБ ООН.

В аспекті питання принципів здійснення миротворчої діяльності варто згадати про те, що науковці виділяють інші, додаткові принципи здійснення миротворчої діяльності, зокрема, але не виключно: об'єктивності і неупередженості; безумовного пріоритету інтересів загальної безпеки, неухильної відповідності загальноновизнаним нормам міжнародного права; підтримання миру в зонах збройних конфліктів; забезпечення дотримання невід'ємних прав людини; комплексного вирішення політичних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших проблем регіонального і світового розвитку тощо [2, с. 7].

Статею 42 Статуту ООН визначено, що РБ ООН має повноваження вжити такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру й безпеки. До таких дій, зокрема, але не виключно, відносяться: демонстрації сили, блокада й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил членів Організації.

З аналізу 42 статті Статуту ООН вбачається, що наведений перелік заходів не є вичерпним, тому РБ ООН може вживати заходів, що прямо не передбачені статтею 42 Статуту ООН, але відповідають існуючому рівню загрози міжнародному миру та безпеці, є пропорційними такому рівню загрози, а також відповідають принципам та цілям, закріпленим у Статуті ООН.

Стаття 43 Статуту ООН встановлює, що держави-члени ООН, які уклали з РБ ООН особливу угоду (або угоди) щодо надання військової допомоги (зокрема, але не виключно, збройних сил), відповідні засоби обслуговування, мають надати таку допомогу в розпорядження РБ за її вимогою. Зазначена угода (або угоди) між РБ та державами-членами ООН визначає чисельність і рід військ, ступінь їх готовності, їх загальне розташування та характер надаваних засобів обслуговування та допомоги [1].

Варто підкреслити, що відповідно до положень Статуту ООН для підтримання міжнародного миру та безпеки разом з РБ ООН має діяти допоміжний орган – Військово-штабний комітет, що складається з начальників штабів постійних членів РБ і основні функції якого полягають у наданні допомоги, зокрема консультативної, щодо усіх військових питань. Проте, історія діяльності Комітету демонструє, що положення Статуту ООН щодо діяльності Комітету не було реалізовано у життя. Однією з причин можна вважати наявність розбіжностей серед постійних членів Ради Безпеки ООН, зокрема між двома наддержавами часів «холодної війни» – США та СРСР.

На нашу думку, діяльність Комітету може бути поновлена тільки за умови, якщо відбудеться реформування складу, напрямків діяльності такого Комітету, а також складу, структури, процедури прийняття рішень та застосування вето тощо у самій РБ ООН. Станом на сьогоднішній день гострі питання щодо ефективності РБ ООН та Комітету виникають саме через те, що постійні члени РБ ООН під час прийняття рішень щодо тих чи інших кризових ситуацій і явищ в структурі міжнародного миру і безпеки керуються не інтересами людства, а національними інтересами та політичними міркуваннями.

Чимало науковців підкреслюють необхідність ліквідації Військово-штабного комітету, посилаючись на доповідь Групи високого рівня з загроз, викликів та змін «Більш безпечний світ: наша спільна відповідальність» від 1 грудня 2004 року, в якій зазначено наступне: «нині вже недоречно, щоб об'єднані начальники штабів п'яти постійних членів відігравали ту роль, яка передбачалася для них у 1945 році... у пункті 258 вище ми торкнулися необхідності того, щоб Рада Безпеки користувалася більш якісними військовими консультаціями» [4, с. 93]. Група запропонувала виключити статтю 47, а також усі посилання на Комітет у статтях 26, 45, 46 Статуту ООН.

Проте, існує протилежна точка зору, прибічники якої доводять необхідність та доцільність реформування Військово-штабного комітету з метою поновлення його діяльності. Так, у пункті 178 Підсумкового документу Всесвітнього саміту 2005 року держави-члени ООН звернулися до РБ ООН з наступним проханням: «ми просимо Раду Безпеки розглянути питання щодо складу, мандату та методів роботи Військово-штабного комітету» [3, с. 38].

Окрім того, варто звернути увагу на те, що в жодному положенні Статуту ООН не використовуються такі терміни як «миротворчі сили», «миротворчий контингент», «миротворчі операції» тощо. У положеннях Статуту ООН використовуються такі терміни як «військова допомога», «збройні сили» тощо. Для розуміння термінів «миротворчість» та «підтримання миру» можна звернутися до доповіді Генерального секретаря ООН Бутроса Галі «Порядок денний для світу» від 31 січня 1992 року, зокрема, в ній надано наступні визначення вищенаведеним поняттям:

«Миротворчість – це дії, спрямовані на те, щоб схилити ворогуючі сторони до угоди, головним чином за допомогою таких мирних засобів, які передбачені в розділі VI Статуту Організації Об'єднаних Націй» [6, с. 11].

«Підтримання миру – це забезпечення присутності Організації Об'єднаних Націй в даному конкретному районі, що до сих пір робилося за згодою всіх зацікавлених сторін, яке, як правило, пов'язано з розгортанням військового та/або поліцейського персоналу Організації Об'єднаних Націй, а нерідко і цивільного персоналу» [6, с. 11].

Варто зауважити, що Статут ООН не містить жодних чітких критеріїв проведення миротворчих операцій на території тієї чи іншої держави. Натомість, відповідні критерії можна знайти у документах РБ ООН, зокрема у її резолюціях, заявах Голови РБ ООН тощо. Так, зокрема, критерії, які мають

враховуватися при ухваленні рішення щодо проведення нової миротворчої операції ООН, були сформульовані у заяві Голови РБ ООН на 3372-му засіданні РБ ООН 3 травня 1994 року: 1) чи існує ситуація, продовження якої може поставити під загрозу або вже становить загрозу міжнародному миру та безпеці; 2) чи існують регіональні чи субрегіональні організації та органи і чи готові та спроможні вони допомогти у вирішенні ситуації; 3) чи припинено вогонь і чи сторони віддані мирному процесу, спрямованому на досягнення політичного врегулювання; 4) чи існує чітка політична мета і чи її можна відобразити в мандаті; 5) чи можна сформулювати чіткий мандат для операції ООН; 6) чи можна забезпечити безпеку персоналу ООН, зокрема чи можна отримати розумні гарантії від основних сторін щодо безпеки персоналу ООН [11, с. 2].

Варто звернути увагу й на Доповідь Групи з операцій Організації Об'єднаних Націй на підтримку миру 2000 року («доповідь Брахімі»), оскільки в ній були запропоновані певні мінімальні вимоги щодо розгляду в РБ ООН звернень держав щодо проведення миротворчих операцій, а саме: можливість забезпечення присутності консультантів-спостерігачів у ході мирних переговорів; забезпечення того, щоб будь-яка угода відповідала існуючим міжнародним стандартам у сфері прав людини і нормам гуманітарного права; забезпечення того, щоб завдання, які повинна виконувати Організація Об'єднаних Націй, були досяжними в оперативному відношенні – причому тут має бути підкреслено відповідальність місцевих сторін за їхню підтримку – і або сприяли усуненню джерел конфліктів, або створювали можливості для того, щоб цим могли зайнятися інші актори [9, с. 14].

Умови проведення миротворчих операцій ООН будуть відображені й в інших документах ООН, зокрема, але не виключно: 1) рішенні Політичного комітету Секретаріату ООН «Процес планування інтегрованої місії ООН» 2006 року – припинення вогню і прагнення сторін конфлікту до миру [10, с. 6]; 2) «Загальній доктрині» 2008 року – відданість сторін пошуку миру, позитивна регіональна участь, повна і однозначна підтримка РБ ООН, чіткий і реалістичний мандат, забезпечений достатніми ресурсами [12, с. 50]; 3) виступі Генерального секретаря ООН на засіданні РБ ООН з ініціативою «Акція для підтримання миру», що мав місце 28 березня 2018 року – наявність передумов для операції в країні, наявність фінансування, неможливість суто політичного вирішення конфлікту, можливість формулювання чіткого і вузького за своїми завданнями мандату РБ ООН [13].

На підставі вищенаведеного можемо дійти чітких висновків щодо вимог та умов для проведення миротворчої операції ООН: 1) чітко визначений мандат РБ ООН, який можливо виконати за наявних між сторонами конфлікту умов; 2) наявність ресурсів для виконання відповідного мандату ООН, зокрема, але не виключно, збройних сил та фінансування; 3) прагнення сторін конфлікту до досягнення миру та 4) забезпечення безпеки персоналу, залученого до виконання мандату РБ ООН.

Загальні координаційні вимоги до миротворчих операцій були сформовані у період з 2006 по 2008 роки, зокрема у «Загальній доктрині» 2008 року під поняттям «інтегрована операція» розуміється партнерство між багатовимірною миротворчою операцією ООН і країною-командою ООН, засноване на спільному баченні всіма державами-членами ООН стратегічних цілей присутності ООН на рівні держави. Відповідно до положень «Загальної доктрини» 2008 року, така операція має бути очолена спеціальним представником Генерального секретаря, а також заступником спеціального представника Генерального секретаря.

У рамках інтегрованої операції спеціальний представник Генерального секретаря відповідає за всю діяльність ООН щодо держави, координацію всіх програм, а його заступник – за координацію гуманітарних операцій та програм розвитку, зв'язки з урядом та іншими суб'єктами владних повноважень в державі, донорами тощо. Країна-команда ООН є постійно присутньою у відповідній країні задовго до розгортання миротворчої операції ООН і є відповідальною за підтримку процесу відновлення держави після завершення миротворчої операції на її території. За певних обставин також може бути розгорнута спеціальна політична місія ООН чи офіс з підтримки побудови миру [12, с. 87].

Основні вимоги та норми здійснення миротворчих операцій ООН були викладені у двох документах – вищезгаданій Доповіді Групи з операцій Організації Об'єднаних Націй на підтримку миру 2000 року (доповіді Брахімі) та «Загальній доктрині» 2008 року. Зокрема, у «доповіді Брахімі» містяться положення щодо орієнтовних строків розгортання миротворчих операцій ООН – протягом 30 днів для традиційної операції, а для багатовимірних та комплексних операцій – протягом 90 днів [9, с. 21].

«Загальна доктрина» 2008 року, насамперед, передбачає певні стадії проведення миротворчої операції ООН, зокрема: 1) запуск миротворчої операції; 2) виконання мандату РБ ООН та 3) перехідний період після виконання мандату РБ ООН. Кожна з наведених стадій проведення миротворчої операції має характерні для неї етапи та особливості.

Стадія запуску миротворчої операції має наступні етапи, що можуть відбуватися одночасно: 1) перед-розгортання (бюджетний процес, візити до країн військ та поліції для подальшої оцінки готовності, переговори між державами щодо статусу операції і статусу угод між державами щодо військових сил тощо); 2) швидке розгортання – розгортання невеликої передової команди для започаткування приміщень місії та іншої необхідної інфраструктури та адміністративних систем (для того, аби створити умови для прийому великої кількості апарату та миротворчого контингенту); 3) заснування штабу миротворчої місії (прибуття керівництва місії, формування адміністративної та командної вертикалей, прибуття персоналу, створення офісів зв'язку, логістичних центрів); г) координоване створення цивільних, поліцейських та військових підрозділів, а також призначення їх

керівництва, штабів та польових офісів миротворчої операції. Водночас, зі сторонами конфлікту мають вестися переговори для того, аби забезпечити безперервність мирного процесу між ними [12, с. 63-64].

Стадія виконання мандату РБ ООН характеризується реалізацією поставлених завдань, що визначені у її мандаті, і досягненні цілей, встановлених у плані операції. Перехідний період складається з прийняття відповідного рішення РБ ООН, делегування всіх завдань, що залишилися, та відповідальності партнерам (уряду країни або іншим міжнародним організаціям, наприклад, регіональним – ОБСЄ), виїзд персоналу з зони проведення миротворчої операції, ліквідація активів та інфраструктури, що була підготовлена та використовувалася з метою виконання мандату РБ [12, с. 62].

«Загальна доктрина» 2008 року також визначила критерії, за якими визначається, чи наявна можливість для передачі місії уряду держави або іншій міжнародній організації (наприклад, регіональній – у Європі за це відповідала б ОБСЄ): 1) відсутність насильницького конфлікту і масштабного порушення прав людини, повага до прав жінок і меншин; 2) завершення процесів роззброєння, демобілізації, а також реінтеграції колишніх комбатантів; 3) прогрес у відновленні чи створенні державних установ, відповідальних за безпеку в державі; 4) наявність ресурсу в національних збройних силах та національній поліції для підтримання безпеки та публічного порядку під цивільним наглядом та з повагою прав людини; 5) прогрес щодо впровадження незалежних та ефективних судової та пенітенціарної систем; 6) відновлення державної влади на території всієї країни; 7) повернення та реінтеграція переміщених осіб без суттєвих порушень чи конфліктів на територіях повернення; 8) успішне формування легітимних політичних інститутів та проведення вільних та чесних виборів із рівним правом голосу та доступу до державних посад чоловіків і жінок [12, с. 88-89].

Система органів Організації Об'єднаних Націй, міжнародно-правові акти, прийняті для регулювання проведення миротворчих операцій ООН, а також ключові документи, зазначені вище, є вкрай важливою та необхідною складовою для забезпечення легітимності, ефективності й результативності, а також відповідності миротворчих операцій ООН принципам та нормам міжнародного права. Дотримання суб'єктами міжнародного права засад проведення миротворчої діяльності сприяє створенню та підтриманню стабільності, безпеки та миру у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 20.05.2024).

2. Шевчук О., Остапчук І. Миротворча діяльність ООН у врегулюванні міжнародних конфліктів: поняття та основні засади. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2019. № 1. С. 12.
3. 2005 World Summit Outcome. 38 p. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf (дата звернення: 20.05.2024).
4. A more secure world: our shared responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change. 2004. 141 p. URL: https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/documents/hlp_more_secure_world.pdf (дата звернення: 20.05.2024).
5. Bairachna L. K. Constitutional values in the conditions of democratic transit. *Kherson State University Herald. Series Legal Sciences*. 2022. № 1. С. 11–16. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2022-1-2> (дата звернення: 20.05.2024).
6. Boutros Ghali B. An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping. 1992. 53 p. URL: https://digitallibrary.un.org/record/145749/files/^ST^DPI_1247-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 20.05.2024).
7. Charara L. The legal architecture of United Nations peacekeeping: A case study of UNIFIL. *Michigan Journal of International Law*. 2019. No. 40.2. 385 p. URL: <https://doi.org/10.36642/mjil.40.2.legal> (дата звернення: 20.05.2024).
8. Principles of peacekeeping. *United Nations Peacekeeping*. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/principles-of-peacekeeping> (дата звернення: 20.05.2024).
9. Report of the Panel on UN Peace Operations (Brahimi Report). 2000. 96 p. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n00/594/72/pdf/n0059472.pdf?token=DvDQ1XwY8Pztipnzcx&fe=true> (дата звернення: 20.05.2024).
10. United Nations. Integrated Missions Planning Process (IMPP). Guidelines Endorsed by the Secretary-General on 13 June 2006. 2006. 21 p. URL: [https://log.logcluster.org/sites/default/files/2022-09/Secretary%20General's%20note%20on%20Integrated%20Missions%20\(2006\).pdf](https://log.logcluster.org/sites/default/files/2022-09/Secretary%20General's%20note%20on%20Integrated%20Missions%20(2006).pdf) (дата звернення: 20.05.2024).
11. United Nations. Statement by the President of the Security Council. 1994. 5 p. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PKO%20SPRST199422.pdf> (дата звернення: 20.05.2024).
12. United Nations. United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines. 2008. 94 p. URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping/en/capstone_eng.pdf (дата звернення: 20.05.2024).
13. UN Secretary-General's remarks to Security Council High-Level Debate on Collective Action to Improve UN Peacekeeping Operations. UNMIL. URL: <https://unmil.unmissions.org/un-secretary-generals-remarks-security-council-high-level-debate-collective-action-improve-un> (дата звернення: 20.05.2024).

*Мондрієвська Анастасія,
студентка II курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Братко І.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Україна постійно проводить судові реформи, ефективність яких визначається ЄС для оцінки готовності України до євроінтеграції.

Згідно з Планом Відновлення України, першочерговим завданням на даному етапі реформ: структурна модернізація й оптимізація органів судової влади, у тому числі проведення всебічного аудиту повноважень органів та установ системи правосуддя з метою усунення дублювання функцій та забезпечення процедур ефективного використання ресурсів; удосконалення процедур призначення на посади, звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів; оптимізація існуючої мережі загальних судів відповідно до нового адміністративно-територіального устрою та існуючих викликів; цифровізація судового процесу, розвиток дистанційного судочинства та інші [1].

За останні 10 років в Україні було здійснено низку судових реформ. У даній статті вони будуть розглянуті через призму законів, що були ухвалені.

Початком реформування можемо зазначити 8 квітня 2014 року, бо саме тоді було ухвалено Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні». Згідно з преамбулою Закону, його мета полягає у визначенні правових та організаційних засад проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції як тимчасового посиленого заходу з використанням існуючих процедур розгляду питань про притягнення суддів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності і звільнення з посади у зв'язку з порушенням присяги з метою підвищення авторитету судової влади України та довіри громадян до судової гілки влади, відновлення законності і справедливості. [2]

Далі 12 лютого 2015 року був ухвалений Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд». Його мета полягала в підвищенні національних стандартів судоустрою і судочинства та забезпечення права на справедливий суд. Ще він вніс певні зміни до різних законодавчих актів України, в тому числі до Регламенту. [3]

Науковці зазначають, що згадані ЗУ сприяли початку реформ у судовій владі України та, як було зазначено, за мету мали відновлення довіри громадськості до судів.

У 2016 році були внесені певні зміни до судовій системі. Насамперед у Конституції України була змінена частина правосуддя з метою деполітизації судової влади та підвищення відповідальності суддів перед суспільством. Більш того, 2 червня 2016 року був ухвалений наступний закон, що сприяв реформуванню судової системи. Згідно з преамбулою Закону України «Про судоустрій та статус суддів», його мета передбачала визначення організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд.

Даний закон створює належні умови для створення нової судової системи та стає базисом для покращення її в майбутньому. Положення Закону сприяють наближенню судової системи України до європейської моделі. Це характеризується тим, що був створений спеціальний консультативно-дорадчого органу – Громадська рада доброчесності (ГРД), що, згідно з ч. 1 ст. 87 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів», сприяє Вищій кваліфікаційній комісії суддів (ВККС) у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання. [4]

Розгляньмо: які зміни запровадив нововведений Закон. Так за попереднім Законом, для затримання суддів слід було отримати згоду від Верховної Ради України, а за новим Законом – від Верховного комісара з питань правосуддя. Новий Закон «Про судоустрій та статус суддів» визнав суддів недоторканими та такими, що не можуть бути затриманими чи заарештованими до винесення обвинувального вироку судом (за винятком затримання судді під час або відразу після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину). Закон «Про судоустрій та статус суддів» передбачає здійснення таких видів перевірки як: обов'язкове подання суддею декларації доброчесності, декларації родинних зв'язків та повну перевірку декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. [4] [5]

Даний закон реформував судову систему України тим, що впровадив контроль за нею, здійснення перевірок суддів на доброчесність тощо.

І остання реформа, що буде розглянута через призму закону. Це ухвалення ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» від 14 червня 2018 року, що передбачав утворення судового органу, який, згідно з ст. 3 згаданого ЗУ, буде здійснювати правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур

судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень тощо. Хоч Закон було ухвалено ще влітку 2018 року, проте свою діяльність Суд почав 5 вересня 2019 року. [6]

Також Закон запроваджував створення Громадської ради міжнародних експертів (ГРМЕ), мета якої полягала у сприянні ВККС у підготовці рішень щодо призначення на посади суддів Вищого антикорупційного суду та є її допоміжним органом. Так, відповідно до п. 4 ст. 8, критерії, за якими оцінюються кандидати на посади суддів Вищого антикорупційного суду є: добросовісність (мораль, чесність, непідкупність), а саме щодо законності джерел походження майна, відповідності рівня життя кандидата або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата його статусу, наявності знань та практичних навичок для розгляду справ, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду. [7]

Отже, за останні 10 років в Україні було проведено низку реформ, які спрямовані на покращення судової системи та задоволення вимог Європейського Союзу. Загалом їхня мета полягала в відновленні довіри до судової влади, підвищення національних стандартів судоустрою та судочинства, деполітизації судової влади, наближення судової системи до європейської моделі. А мета останньої - у боротьбі з корупцією та пов'язаними з нею злочинами.

Ці реформи призвели до змін у судовій системі України, але ще багато роботи попереду. Необхідно продовжувати вдосконалювати систему, щоб вона відповідала найвищим стандартам справедливості та верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Юстиція». 2022 р. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62dea471331181b583d43ec5_%D0%AE%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf
2. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 08.04.2014 р. № 1188-VII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text> (дата звернення: 23.05.2024).
3. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text> (дата звернення: 23.05.2024)
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII : станом на 26 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 23.05.2024).

5. Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій України" : Закон України від 21.06.2001 р. № 2531-III : станом на 1 черв. 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-14#Text> (дата звернення: 23.05.2024).
6. Історія - ВАКС. *ВАКС*. URL: <https://vaks.gov.ua/istoriia/> (дата звернення: 23.05.2024).
7. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 23.05.2024).

*Мудрик Яна,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Братко І.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ЗА ПРАВОМ ЖЕНЕВИ

У всі роки та століття конфлікти міжнародного та локального характеру переслідували людство. Ініціювали їх різні люди, народи чи будь-які інші суспільні об'єднання з різних причин. Проте одна спільна риса всіх конфліктів, на жаль, залишається незмінною – наявність людських жертв та постраждалих від агресивних дій різних суб'єктів міжнародних відносин.

Окрім втрат та руйнувань, ведення збройного конфлікту супроводжується також численною кількістю воєнних злочинів. Росія веде агресивну війну проти України вже протягом десяти років, щодня вчиняючи нові злочини проти людства, порушуючи основоположні права людини та норми міжнародного права, і, водночас, залишаючись абсолютно безкарною, не несучи жодного покарання та не усвідомлюючи наслідки таких протиправних дій. Мета нашого дослідження полягає в розумінні та усвідомленні проблематики вивчення питання воєнних злочинів та міжнародної відповідальності за їх вчинення; дослідження задля подальшого розуміння можливих дій з боку міжнародної правничої спільноти; розуміння того, що можемо вдіяти ми як громадяни України та майбутні юристи-міжнародники.

Хоча питання захисту жертв війни набуло особливої актуальності у часи новітньої історії, його коріння сягає значно глибше. Протягом 16-19 століть представники провідних держав того часу уклали близько 290 договорів, спрямованих на забезпечення недоторканості поранених солдатів та покращення їхньої долі.

Одним із переломних моментів стала битва під Сольферіно, що відбулася 24 червня 1859 року під час австро-італо-французької війни. Ця кривава битва, в якій було поранено та вбито близько 23 тисяч людей,

справила глибоке враження на швейцарського підприємця Жана-Анрі Дюнанна. Саме він згодом ініціював створення організації, відомої сьогодні як Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ), спільно з юристом Густавом Муаньє.

Завдяки зусиллям Дюнанна 26 жовтня 1863 року в Женеві було скликано конференцію, яка отримала назву в історії як Перша Женевська конференція. 22 серпня 1864 року в Женеві було прийнято Женевську конвенцію про догляд за пораненими і хворими солдатами воюючих армій. Цей документ, підписаний представниками 12 держав: Швейцарією, Великим герцогством Баден (територія сучасної Німеччини), Бельгією, Данією, Іспанією, Францією, Італією, Швецією, Норвегією та Нідерландами, став першим кроком на шляху до створення сучасного міжнародного гуманітарного права. До 1907 року до конвенції приєдналися ще 37 країн. [2]

Проте загальновідомими фактом є те, що сама Женевські конвенції 1949 року з Додатковими протоколами складають фундамент сучасного Міжнародного гуманітарного права. Перед тим, як розглядати історичну ретроспективу їх становлення, варто зазначити, що термін «Женевські конвенції» розглядається як сукупність та система міжнародних договорів, які на своїй меті мають забезпечення захисту жертв війни: як цивільних осіб, так і поранених, військовополонених та військових. [1]

У 1945 році було засновано Організацію Об'єднаних Націй, а також прийнято Загальну декларацію прав людини, яка проголосила фундаментальні права та свободи всіх людей планети. Ці події створили передумови для скликання Дипломатичної конференції ООН з питань захисту жертв війни, яка проходила в Женеві з 21 квітня по 12 серпня 1949 року. 12 серпня 1949 року на цій конференції було прийнято чотири Женевські конвенції, які стали основою сучасного міжнародного гуманітарного права. Ці конвенції, доповнені трьома додатковими протоколами, чітко окреслюють правила ведення війни та захищають жертв збройних конфліктів. [1]

Сьогодні Женевські конвенції ратифіковані всіма 193 державами-членами ООН, що робить їх найуніверсальнішим договором в історії. Їхні принципи та норми стали фундаментом для захисту людей під час збройних конфліктів по всьому світу. [3]

Отже, 70 років тому були прийняті чотири міжнародні договори, що ознаменували готовність та бажання держав захищати та дотримуватись прав людини в умовах збройних конфліктів:

- Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях 1949 р. (I Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року);
- Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі 1949 р. (II Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року);
- Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 р. (III Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року);

- Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 р. (IV Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року).

Говорячи про Женевські конвенції 1949 року, неможливо не згадати про Додаткові протоколи, які були прийняті згодом в 1977 та 2005 роках, та є доповненнями до вищезгаданих конвенцій:

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 р. (Протокол I);

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру від 8 червня 1977 р. (Протокол II);

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми від 8 грудня 2005 р. (Протокол III). [1]

Важливо зазначити, що депозитарієм вищевказаних Конвенцій є Федеральна Рада Швейцарії. Також, необхідно згадати і про участь України: Українська радянська соціалістична республіка ратифікувала Женевські конвенції 3 липня 1954 року, проте з деякими застереженнями в низці статей Женевських конвенцій про захист жертв війни, про які, на жаль, достовірно невідомо. Застереження були зняті вже після відновлення незалежності України – у 2006 році. [4]

Незважаючи на очевидне порушення з боку деяких держав правил та звичаїв війни, сам термін «воєнні злочини» вперше з'являється у міжнародних актах лише в 1945 році у ст.6 Статуту Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі. Там чітко прописано, що воєнним злочином можна вважати злочин, який порушує закони та звичаї війни, включаючи навмисні вбивства та насильницьку депортацію місцевого цивільного населення на окупованих агресором територіях, вбивство і жорстоке поводження з військовополоненими, а також мародерство, руйнування населених пунктів, що не передбачає наявності військових цілей та не зумовлене військовою необхідністю та вбивство заручників. [5]

Розглядаючи це поняття в контексті саме Женевських конвенцій, важливо зазначити, що саме в них міститься перший в історії перелік воєнних злочинів, який враховує специфіку відносин, про які йдеться в кожній Конвенції. Цікаво, що кожна з чотирьох Женевських конвенцій 1949 року надає свій перелік порушень, що водночас створює єдину повноцінну систему.

Відповідно ст. 50 I Женевської конвенції (далі – ЖК I), ст. 51 II Женевської конвенції (далі – ЖК II), ст. 130 III Женевської конвенції (далі – ЖК III) та ст. 147 IV Женевської конвенції (далі – ЖК IV), грубими порушенням Женевських конвенцій є:

- Умисне вбивство;

- Катування чи нелюдське поводження, зокрема біологічні експерименти;

- Умисне заподіяння тяжких страждань чи серйозних тілесних ушкоджень або шкоди здоров'ю;
- Широкомасштабне знищення і привласнення майна, не обґрунтоване військовою необхідністю і здійснюване протиправно та безпідставно;
- Примушування військовополоненого (або особи, що перебуває під захистом) служити в збройних силах ворожої держави;
- Умисне позбавлення військовополоненого (або особи, що перебуває під захистом) права на справедливий та належний суд, передбачений Конвенціями;
- Незаконна депортація чи переміщення, або незаконне ув'язнення;
- Захоплення заручників. [7], [8], [9], [10]

У 1977 році цей перелік був доповнений статтями 51 та 85 у I Додатковому протоколі до Женевських конвенцій наступними пунктами:

- перетворення цивільного населення або окремих цивільних осіб на об'єкт нападу;
- вчинення нападу невибіркового характеру, що торкається цивільного населення або цивільних об'єктів, коли відомо, що такий напад стане причиною надмірних втрат життя, поранень серед цивільного населення або завдасть шкоди цивільним об'єктам, як це визначено в пунктах а.2, а.3 статті 57;
- вчинення нападу на установки або споруди, що містять небезпечні сили, коли відомо, що такий напад стане причиною надмірних втрат життя, поранень серед цивільного населення або завдасть шкоди цивільним об'єктам, як це визначено в пунктах а.2, а.3 статті 57;
- перетворення необоронних місцевостей і нейтральних зон на об'єкт нападу;
- перетворення необоронних місцевостей і нейтральних зон на об'єкт нападу;
- віроломне використання на порушення статті 37 розпізнавальної емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця або Червоного Лева і Сонця, або інших захисних знаків, визнаних Конвенціями (995_151, 995_152, 995_153, 995_154) і цим Протоколом. [6]

Також, важливо зазначити, що для визначення злочину воєнним, протиправне діяння повинне посягати на основні засади міжнародного гуманітарного права. У рішенні Апеляційної камери Міжнародного кримінального трибуналу для Югославії: для того, аби порушення вважалось достатньо серйозним, аби кваліфікувати це терміном «воєнний злочин», воно має загрожувати найважливішим цінностям того, проти кого він вчиняється, при цьому наслідки мають бути трагічними для особи. [4]

Існує й такий варіант, коли об'єктом злочину стають не лише люди, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права, але й самі принципи цього права. Це може бути порушення, яке не створює безпосередньої загрози для життя та безпеки цивільних осіб,

військовополонених та медичного персоналу, але все ж таки є серйозним злочином. [4]

До таких порушень належать:

- Принизливе поводження з людьми: наприклад, тортури, катування, знущання;
- Примусові роботи: використання людей для роботи в нелюдських умовах, без їхньої згоди та за безцінь;
- Порушення права на справедливий судовий розгляд: наприклад, засудження людей без належного судового процесу, уявлення несправедливих звинувачень;
- Вербування дітей: залучення дітей до збройних конфліктів, що є грубим порушенням їхніх прав;
- Глумлення над мертвими або могилами: неповага до померлих та їхніх місць поховання. [4]

Підбиваючи підсумки усього проаналізованого та дослідженого, можна прослідкувати чіткий та сталий зв'язок між становлення права Женеви та його подальшого застосування, яке бере свій початок від першої Женевської конвенції 1864 року та є фундаментом побудови системи міжнародного гуманітарного права, що згодом стало якісним плацдармом для становлення Женевських конвенцій 1949 року. Протягом років та століть право Женеви розвивалось швидкими темпами, аби відповідати потребам часу та новим викликам, що виникали внаслідок утворення та зародження нових збройних конфліктів або ескалації вже існуючих. Зважаючи на це, варто зазначити, що сучасне право Женеви включає в себе чотири Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них від 1977 та 2005 років.

Тема воєнних злочинів є складною та досить неоднозначною, адже дослідження цього питання науковцями та практиками розпочалося порівняно недавно. Проте, незважаючи на це, вивчення серйозних порушень прав людини та принципів ведення війни є надзвичайно важливим, особливо в умовах 10-річної війни та збройного конфлікту, що розпочала Росія проти України.

Відповідно до Женевських конвенцій, воєнні злочини – це серйозні порушення норм та принципів міжнародного гуманітарного права, внаслідок вчинення яких наступає кримінальна відповідальність на міжнародному рівні, незалежно від того, чи були вони вчинені в ході конфлікту міжнародного чи неміжнародного характеру. Більше того, саме керуючись правом Женеви можна кваліфікувати конкретні та точкові дії, такі як, наприклад: навмисне вбивство цивільних осіб, жорстоке поводження, завдання тортур, використання та застосування забороненої Конвенціями зброї тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «ДЕКІЛЬКА ФАКТІВ ПРО ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ ВІД 12 СЕРПНЯ 1949 Р.» // [Електронний ресурс]. Режим доступу:

- https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/dekilka-faktiv-pro-zhenevski-konventsii-vid-12-serpnya-1949-r/
2. «Женевські конвенції: що це означає та як вони захищають військовополонених» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://donbas24.news/news/na-varti-gumannosti-22-serpnya-1864-roku-priinyali-zenevski-konvenciyi-istoricnii-ekskurs-i-syogodennya>
 3. «Право Женеви» і порушення його Росією на окупованих територіях Донбасу і в Криму (перша частина)» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30103168.html>
 4. «Що таке воєнні злочини: визначення, історія виникнення, закони та юрисдикція» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zmina.info/instructions/shho-take-voynni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykciya/#instruction_block_7
 5. В. М. РЕПЕЦЬКИЙ, зав. кафедри міжнародного права факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. І. Франка, кандидат юридичних наук, професор; В. М. ЛИСИК, асистент кафедри міжнародного права Львівського національного університету ім. І. Франка, кандидат юридичних наук «ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ»;
 6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
 7. ЖЕНЕВСЬКА КОНВЕНЦІЯ «Про захист цивільного населення під час війни» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
 8. ЖЕНЕВСЬКА КОНВЕНЦІЯ «Про поводження з військовополоненими» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
 9. КОНВЕНЦІЯ «Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
 10. КОНВЕНЦІЯ «Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

Мусієнко Кирило,
*студент II курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Тітко Е. В.,
д.ю.н., доцент,
професор кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АКУТАЛЬНІ ПИТАННЯ

Проаналізувавши усі аспекти, пов'язані з правами людини, їх порушеннями та захистом в сучасних умовах воєнного стану в Україні, можна виокремити ряд здобутків та викликів, які є актуальними для цієї сфери в умовах сьогодення. Чи не найбільший вплив на всі сфери життя в сучасному світі має процес цифровізації, який став однією з провідних тенденцій у суспільному житті. Відповідно, переважна більшість здобутків та викликів під час дії воєнного стану на території України пов'язані саме з цифровізацією. Зокрема, одним із досягнень у сфері захисту прав людини в умовах воєнного стану є активний розвиток соціальних мереж, що допомагає людям повідомляти про порушення їхніх прав або прав інших людей, свідками чого вони стали. Такі дії допомагають звернути увагу відповідних державних органів на ситуації, де були порушені права людини, що особливо важливо в умовах воєнного стану, коли порушення прав можуть вчиняти не лише військові збройних сил російської федерації, що здійснили тисячі злочинів проти українців під час повномасштабної збройної агресії. Навіть певні органи влади або їх конкретні посадовці, користуючись режимом воєнного стану та необізнаністю громадян про їхні права в таких умовах, можуть вдаватися до відповідних порушень. Поширення історій про подібні випадки у соцмережах часто стає ефективним інструментом для боротьби з такими правопорушеннями та їх попередження у майбутньому.

Також важливим досягненням у сфері захисту прав людини в умовах воєнного стану є полегшення доступу людей до інформації, яку тепер майже кожен може знайти в мережі Інтернет. Це важливий інструмент для реалізації права на доступ до інформації, передбаченого статтею 5 Закону України «Про

інформацію»: «Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів...» [2]. Умови воєнного стану в Україні підкреслюють важливість своєчасної та достовірної інформації для мешканців країни, яка є ключовою для їх розуміння ситуації та попередження можливих загроз, таких як ракетні атаки російської федерації.

Додатковим досягненням є полегшення реалізації прав людини на судовий захист, яке передбачено частиною 1 статті 4 Цивільно-процесуального кодексу України: «Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів», статтею 55 Конституції України: «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб...» та частиною 1 статті 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: «Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом» [1], [3], [5]. Ще одним ключовим досягненням у цій сфері є впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (згідно з ч.1 ст.15-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», «У судах, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Державній судовій адміністрації України, їх органах та підрозділах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система») та можливості онлайн ознайомлення з рішеннями суду на офіційних сайтах [3]. Це надзвичайно корисно в умовах воєнного стану для кращого усвідомлення людьми своїх прав та розуміння механізмів їх захисту, що реалізовується, у тому числі, шляхом «...аудіо- та відеофіксації судових засідань, засідань Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, її органів, їх транслявання в мережі Інтернет у порядку, визначеному законом...» [3].

Проте слід констатувати той факт, що наявні й численні виклики, зокрема пов'язані з поширенням пропаганди та дискредитацією у соціальних мережах, які порушують право на повагу до гідності людини, яке гарантується статтею 297 Цивільного кодексу України: «Кожен має право на повагу до його гідності та честі» [4]. Російська федерація також активно використовує соцмережі для дискредитації окремих посадових осіб нашої держави, що можна кваліфікувати, як порушення їх права на недоторканність ділової репутації, яке гарантується статтею 299 Цивільного кодексу України: «Фізична особа має право на недоторканність своєї ділової репутації...» [4].

Ще одним сучасним викликом є "кібервійна", у рамках якої російські хакери намагаються отримати конфіденційну інформацію про українців шляхом «зламу» урядових порталів, порушуючи таким чином права цих людей.

Також варто зазначити, що останнім часом сфера штучного інтелекту розвивається надзвичайно швидко. Поступово штучний інтелект стає здатним виконувати все складніші завдання. Незважаючи на усі переваги, які можна отримати від його використання, ця технологія часто стає серйозною зброєю в руках людей зі злочинними намірами. Наприклад, за допомогою нейромереж часто створюються фейкові фото та відео, призначені для дискредитації людей. Також у росії часто використовують нейромережі для створення фейкових відео, на яких нібито показані звернення Президента України або інших посадових осіб, у яких вони роблять певні заяви, яких насправді не робили. Такі дії порушують право людини на повагу до її гідності. Особливо в останні роки, під час дії воєнного стану в Україні через збройну агресію росії, стало очевидно, що штучний інтелект є потужним інструментом, який може допомогти вирішити безліч проблем людства, але у той же час і спричинити багато нових викликів, у тому числі пов'язаних з порушенням прав людини. Тому багато дослідників та політичних діячів висловлюють думки щодо доцільності внесення змін до законодавства країн, які б регулювали питання щодо використання штучного інтелекту.

Отже, забезпечення захисту прав людини в сучасних умовах воєнного стану в Україні є важкою та надзвичайно актуальною задачею. На сучасному етапі в Україні у цій сфері вже було досягнуто чимало здобутків, проте й досі існує велика кількість серйозних викликів. Правильне використання сучасних технологій та класичних методів захисту прав людини може допомогти Україні поліпшити відповідні механізми та почати більш ефективно боротися з численними викликами у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Про інформацію. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Про судоустрій і статус суддів. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Цивільний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
5. Цивільний процесуальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

*Невідомська Лілія,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Братко І. В.,
к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

МІЛІТАРИЗАЦІЯ АРКТИКИ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА

В рамках написання дипломної роботи, мною було розглянуто питання протидії мілітаризації території Арктики. Останні події у світі, а саме російське вторгнення на територію України яке розпочалось у лютому 2022 року, стало каталізатором щодо обговорення питання мілітаризації території Арктики. І це цілком логічно, оскільки значна територія рф належить до приарктичного регіону. Як показує практика, арктична політика цієї держави мала двоякий характер, в якому провідну роль відігравало питання використання території Арктики для розвитку військового потенціалу. Саме тому, міжнародні лідери впроваджували арктичну політику, яка була спрямована на забезпечення миру та безпеки на даній території.

Попри досить спокійну ситуацію в арктичному регіоні, погляди щодо подальшого розвитку ситуації у дослідників-міжнародників дещо відрізняються. Якщо одні говорять що це найспокійніший регіон в рамках збройних конфліктів, інші ж зазначають що надалі така ситуація зміниться та виникне нова кризова ситуація, де територія Арктики буде плацдармом для розвитку військових дій. Таким чином, важливо розглянути територію Арктики як важливу стратегічну територію.

Для загального розуміння ситуації щодо території Арктики, розглянути політику приарктичних країн. Як зазначалось раніше, політика рф щодо території Арктики завжди відрізнялися тим, що коли в більшості держав на першому місці стояло питання захисту та наукових досліджень на цій території, росія вбачала в Арктиці, важливий стратегічний об'єкт. Так, у 2013 році вона затвердила Арктичну стратегію, проаналізувавши положення якої можна зробити висновок, що основною ціллю є зміцнення кордонів, завдяки збільшенню військового потенціалу на Приарктичних територіях та

забезпечення військової безпеки. Крім того, у 2017 році рф розпочала випробування нових військових зразків на території Арктики, що викликало занепокоєння не лише в Приарктичних державах, але й в усьому світу. Нерідко рф позиціонує активізацію її військових сил в Арктиці як відповідь на дії НАТО. Так, черговий виток російської мілітаризації відбувся на тлі масштабних військових навчань Альянсу Trident Juncture-2018, які об'єднали понад 10 тисяч одиниць техніки, 250 літаків, 65 кораблів та понад 50 тисяч військових із 31 країни. На думку рф, саме потужні збройні сили здатні зберігати статус-кво (або й навіть змінювати ситуацію на користь Росії) в Арктиці.

У відповідь на дії рф, країни-учасниці Арктичної ради розпочали оновлення своїх військових сил у регіоні та посилили співпрацю, перш за все, у військовій галузі. Так, у рамках посилення міжнародної співпраці було проведено військові навчання держав-членів НАТО із залученням Фінляндії та Швеції. Особливо велике значення, з огляду на російсько-українську війну, мають найбільші заполярні навчання Cold Response 2022 («Холодна відповідь») НАТО за участі «близько 30 тисяч військовослужбовців, 200 літаків і 50 суден з 27 країн».

Таким чином, проаналізувавши політику рф, можна з упевненістю говорити, що політика даної держави спрямована на досягнення військової переваги в Арктичному регіоні. Будучи найбільш вигідно розташованою державою в межах Арктичного регіону, росія впроваджує політику, яка опосередковано перетворює регіон на центр розвитку військових сил рф. Саме вона розпочала процес мілітаризації Арктики, який призводить до вимушеної реакції світу.

Крім росії, найбільші ставки в Арктиці мають США і Канада. При розгляді теми мілітаризації, важливим також є розуміння політики США, які відіграють провідну роль у розв'язанні питання щодо розширення військових об'єктів. З часів «холодної війни» Арктика є для США ареною протистояння з Північним флотом рф та лінією оборони проти російських стратегічних ядерних потужностей, при цьому американські протиповітряний та протиракетний компоненти функціонують у партнерстві з Канадою в рамках діяльності Командування повітряно-космічної оборони Північної Америки (NORAD)

У 2011 році ВМС США розгорнули USS New Hampshire і USS Connecticut (атомні підводні човни) в арктичних водах для ICEX-2011, серії навчань в Арктиці. Підводні човни також підтримують програму Science Ice Exercise (SCICEX), яка була започаткована в 1993 році та дозволяє американським вченим отримати доступ до просторів під крижаною шапкою, які недоступні для вченого співтовариства в цілому. У доповіді Національної академії наук США попереджено, що зміна клімату може порушити крихкий баланс безпеки в Арктиці — навіть серед найближчих союзників — і що США можуть виявитися неготовими до майбутніх викликів. Крім того, нещодавнє дослідження, підготовлене для ВМС США, попереджає, що США повинні нарощувати свою військову готовність в Арктиці, де танення морського льоду створює глобальну боротьбу за ресурси.

Загалом, мілітаризація Арктики є одним з аспектів багатогранної проблеми, яка включає територіальні суперечки, а також питання національної безпеки та виклики світу порядок. Таким чином, будь-яке рішення має враховувати багатосторонній характер даного регіону, а також міжнародні організації та союзників, таких як НАТО, ЄС та Арктична рада. Однак, попри існування низки інститутів, які здійснюють свою діяльність на території Арктики, їхня діяльність не передбачає розв'язання питань щодо демілітаризації. Так, наприклад, у Декларації про заснування Арктичної ради від 1996 року зазначається, що Арктична рада не займатиметься проблемами військової безпеки й демілітаризації Арктики, незважаючи на те, що спочатку ця галузь планувалась як одна із пріоритетних у її діяльності. Пояснюється це тим, що Арктика є одним із найбільш мілітаризованих і нуклеаризованих (виведення ядерної зброї з цієї території) регіонів Землі.

Підсумовуючи вищесказане, ми вважаємо що розв'язання проблеми мілітаризації має бути пріоритетним в політиці не лише арктичних держав, але й провідних країн світу. У зв'язку з тим що в межах демілітаризації Арктики відсутній будь-який механізм протидії створення плацдарму на території Арктики, а єдиний спосіб який використовують держави, щоб забезпечити мир та безпеку це збільшення свого військового потенціалу на приарктичних територіях. Тому так важливо впровадити у межах інституційного механізму орган, який буде контролювати процеси пов'язані саме з демілітаризацією даного регіону. На нашу думку, територія Арктики повинна бути демілітаризована задля захисту не лише самих територій, але й для уникнення катастрофічних наслідків будь-яких воєнних дій на цій території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Department of the Air Force introduces Arctic Strategy [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/2281305/department-of-the-air-force-introduces-arctic-strategy/>
2. М.О. Замікула. Мілітаризація Арктики як проблема міжнародної безпеки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2016-12/militar_Arktuku-4c34d.pdf
3. США дадуть відповідь на будь-який крок РФ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.telegraf.in.ua/>
4. Коломбос Дж. Міжнародне морське право/Дж. Коломбос; переклад з англійської В. В. Зайцевої та Н. І. Кузьмінського. - М.: вид-во «Прогрес» 35-40 с.
5. О. Самарський. Російська активність в Арктиці: цілі, напрями та виклики безпеці. 8 вересня, 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: - <https://zn.ua/ukr/international/rosiyska-aktivnist-v-arktici-cili-napryami-ta-vikliki-bezpeci-253568.html>
6. О. Філонов. Історико-правові аспекти регулювання статусу арктичних територій. 158 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: - <http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Vmdu_pr_2015_9-10_20

7. Я. Павко. Міжнародно–правове регулювання співробітництва держав в Арктиці. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 «міжнародне право». 2017. 81-84 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: - https://scc.knu.ua/upload/iblock/83c/dis_Pavko%20Y.A..pdf
8. National Strategy for the Arctic Region. October, 2022 [Електронний ресурс]. Режим доступу: - <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>
9. National Strategy for the Arctic Region. May, 2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу: - https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf

*Новік Дар'я,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Ворошилова І. В.,
к.ю.н, с.н.с.,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ПІДРИВ КАХОВСЬКОЇ ГЕС ЯК ВИПАДОК ЕКОЦИДУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Поняття екологічної безпеки у контексті збройних конфліктів набуває все більшої актуальності в сучасному світі. Зростаюча залежність суспільства від природних ресурсів, а також загрози, що постають перед екосистемами в умовах збройних конфліктів, роблять проблему охорони навколишнього середовища необхідною для подальшого розвитку та виживання людства. Один із яскравих прикладів такого впливу став підририв Каховської гідроелектростанції під час війни в Україні. Цей випадок є ілюстрацією того, як військові дії можуть призвести до серйозної екологічної кризи, загрожуючи як природним екосистемам, так і життю людей.

Вплив повномасштабного вторгнення Росії в Україну на навколишнє середовище став особливо помітним через руйнування греблі Каховської гідроелектростанції у червні 2023 року. Через це затоплення широкого масштабу стали неминучими для щонайменше 80 населених пунктів, що розташовані нижче за течією на берегах річки Дніпро. Цей випадок став важливим показником не лише масштабів збитків, спричинених військовими діями, а й наголосив на необхідності ретельного аналізу та заходів попередження екологічних катастроф у зоні конфлікту [4].

Програма Організації Об'єднаних Націй з питань охорони довкілля (ЮНЕП) здійснила аналіз екологічних наслідків підририву Каховської гідроелектростанції російськими військовими в червні минулого року. Інформацію про це передав під час брифінгу представник Генерального секретаря ООН Стефан Дюжаррік [2].

У зазначеному повідомленні відзначається, що підри́в дамби Каховської гідроелектростанції у червні 2023 року є екологічною катастрофою великого масштабу, яка має потенційні наслідки, що виходять за межі території України, і можуть бути непоправимі на протязі десятиліть. У повідомленні підкреслюється, що ці події призвели до викиду хімічних речовин, включаючи машинне масло та рідкі добрива, оскільки значна кількість хімічних засобів зберігалася в районі затоплення. Це може має негативний вплив на фауну та флору, а також на мешканців постраждалої території.

За даними Моніторингової місії ООН з прав людини, наслідки цієї події були серйозними. Внаслідок прориву греблі було пошкоджено більше 37 тисяч будинків, 37 закладів освіти та близько 11 медичних установок, а також порушено постачання питної води та санітарно-гігієнічні послуги для мільйонів людей, що суттєво позначилося на їхніх правах на житло, освіту, здоров'я та воду [5]. Крім того, затоплення спричинило знищення понад 11 тисяч гектарів лісових угідь і пошкодило природні середовища існування, призводячи до хімічного забруднення цих територій та негативного впливу на біорізноманіття.

У звіті ООН також вказується на інші негативні наслідки військових дій для навколишнього середовища, такі як забруднення повітря внаслідок горіння баз паливно-мастильних матеріалів та пошкодження ґрунту внаслідок вибухонебезпечних залишків. Ці наслідки вимагають комплексних заходів для відновлення екологічної стабільності та забезпечення прав людини на чисте та здорове середовище.

У зв'язку з війною страждають природні території Херсонської та Миколаївської областей, де всі природні парки окуповані. Ці території були домівкою для сотень видів тварин і рослин, багато з яких внесені до червоних списків зникаючих видів Європи, України та регіонів. Наслідки техногенної катастрофи поширилися далеко за межі України через акваторію Чорного моря, а берегова течія принесла забруднення від Каховського сховища до Одеси і далі. Це призвело до викиду тисяч тонн забруднюючих речовин та ґрунту у море, що спричинили серйозні екологічні проблеми для усього регіону.

Без втручання людини, рівень води в Каховському водосховищі підпорядковується природним процесам, подібним до тих, що спостерігаються на природних, не змінених втручанням людини, річкових заплавах. Весняні паводки на цій території мали місце ще до будівництва гідроелектростанції тисячі років тому.

Науковці Херсонського державного університету, Інституту ботаніки НАН України та Української природоохоронної групи здійснили кілька експедицій на територію Національного природного парку "Кам'янська січ". Завідувач кафедри ботаніки ХДУ, доктор біологічних наук Іван Мойсієнко, зазначив, що на дні колишнього водосховища вирости дерева заввишки до 2,5 метра. Вчені зазначають, що хоч природа і адаптувалась до змін,

створивши нові умови для росту рослинності на цьому місці, проте утворення повноцінно нового біому не несе в собі позитивних наслідків для середовища і може спровокувати серйозні проблеми в майбутньому [7].

В Україні планується реалізація двоетапного проєкту відновлення Каховського гідровузла, що включає відбудову Каховської гідроелектростанції. Перший етап передбачає детальне планування та оцінку збитків, а другий – безпосереднє відновлення інфраструктури [3]. На внутрішньому рівні для України це новий виклик у формі документування та розслідування злочинів, вчинених російським режимом. Як очевидно, дії злочинців повинні бути кваліфіковані відповідно до статей 438 і 441 Кримінального кодексу України — порушення законів і звичаїв війни, а також екоциду, який включає масове знищення природи та інші дії, що можуть призвести до екологічної катастрофи [6, с. 83].

Стаття 56 Протоколу I до Женевських конвенцій забороняє знищення споруд, які можуть створити тривалу та небережну небезпеку, таку як греблі, навіть якщо вони є легітимними військовими цілями. Такі дії вважаються воєнним злочином. Крім того, якщо при розгляді даного злочину буде доведено, що російські війська усвідомлювали далекосяжні наслідки своїх дій і ціленаправлено діяли з метою заподіяння шкоди екосистемі, то в подальшому знищення греблі може бути кваліфіковане як злочин проти людства [1].

Підрив Каховської ГЕС став не лише результатом військового конфлікту, а й відзначився як серйозний акт екоциду, порушення норм міжнародного гуманітарного права та загроза збереженню природних ресурсів. Цей випадок підкреслив недоліки у міжнародному регулюванні та захисті екологічних об'єктів під час збройних конфліктів, а також наголосив на важливості розробки та впровадження ефективних міжнародних механізмів для запобігання подібним екологічним катастрофам у майбутньому. Серйозність наслідків на екологію після підриву Каховської ГЕС свідчить про те, що міжнародне співтовариство має продовжувати діяти з метою формулювання рамок міжнародно визнаного злочину екоциду та його міжнародної криміналізації. Потрібен конвенційний механізм, який буде визначати відповідальність не тільки держав, а й індивідів. Найбільш перспективним, але тривалим та складним варіантом вирішення цього питання є створення окремої глобальної конвенції про запобігання екоциду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Protocols additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949. URL: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf (дата звернення: 10.05.2024).
2. Екологічні наслідки війни: Зеленський зустрівся із членами міжнародної робочої групи. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3729457->

[ekologicni-naslidki-vijni-zelenskij-zustrivsa-izclemenami-miznarodnoi-robocoi-grupi.html](#) (дата звернення: 10.05.2024).

3. Екоцид та порушення законів війни: прокуратура кваліфікувала підрив Каховської ГЕС. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/ekotsid-i-parushenie-zakonov-voyny-prokuraturakvalifitsirovala-podryv-kahovskou-ges> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Овчинникова Ю., Холмстрем С. Як має відбуватися екологічне відновлення України за підтримки міжнародної спільноти. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/06/14/254848/> (дата звернення: 10.05.2024).
5. Подія 2023 року: підрив Каховської ГЕС та його наслідки для Херсонщини. URL: <https://susilne.media/kherson/647518-podia-2023-roku-pidriv-kahovskoi-ges-ta-jogo-naslidki-dla-hersonsini/> (дата звернення: 10.05.2024).
6. Розмежування екоциду (ст. 441 КК України) та порушення законів і звичаїв війни у формі заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу (ст. 438 КК України). Економіка. Фінанси. Право. 2023. № 7. С. 82-86.
7. Шкоду довіллю від війни рф проти України оцінюють у понад 2 трлн грн. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2018839-shkodu-dovkillyu-vid-viyni-rf-proti-ukrayini-otsinyuyut-u-ponad-2-trln-grn> (дата звернення: 10.05.2024).

*Опанасюк Володимир,
студент IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Шереметьєва О.Ю.,
к.ю.н, доцент,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

РЕПАТРІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

За різними даними станом на 2023 рік понад 5 мільйонів українців перебувають у статусі біженця, або особи, що має тимчасовий захист. Ще до 4 мільйонів українських громадян за кордоном перебувають в інших статусах (трудові, освітні та нелегальні мігранти), однак покинули Україну та\або не повертаються з тих же причин, що й біженці та особи, що мають тимчасовий захист [1; 2]. Збереження сталої чисельності населення України є ключовою умовою існування держави. Адже від цього залежить її здатність захищатися від зовнішніх загроз, мати нормальну та стабільну економіку, підтримувати соціальну сферу [3, с. 2–7]. Дослідники в сфері демографії зазначають, що для того щоб зберегти населення України хоча б в сучасних межах необхідно вжити всі можливі заходи щодо повернення мільйонів українських біженців [4, с. 1668–1672; 5, с. 232–237]. На превеликий жаль, питання репатріації українських біженців за понад 10 років війни та 3 роки повномасштабних військових дій досі не розглядалося як частина будь-якої з державних політик. Навіть у новоствореному проекті Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року, війна та пов'язані з нею наслідки у вигляді мільйонів біженців розглядаються виключно як один з побіжних факторів. При цьому, жодних реальних кроків щодо репатріації українських біженців не передбачається [6].

Зауважимо, що без чіткого правового закріплення, репатріація як системна державна політика не відбуватиметься. Натомість, вона, як і станом на 2024 рік матиме вигляд рідкісного повернення окремих індивідів. Більше того, у Стратегії державної міграційної політики до 2025 р. зазначається наступне: «Еміграція, а також її негативні наслідки не можуть

бути зменшені шляхом прямого законодавчого та (або) адміністративного регулювання. Зазначені питання можуть бути врегульовані шляхом поступового усунення економічних, соціальних та інших факторів суспільного життя, що призводять до еміграції» [7]. Тобто, дані положення вказують, що Україна не може законодавчо вплинути на процеси еміграції, і що ця проблематика лежить в іншій площині економічних та соціальних факторів суспільного життя. І надалі взагалі пропонується сприяти легалізації сезонних трудових мігрантів, просувати програми освітнього обміну та підвищувати рівень обізнаності громадськості щодо можливостей міграції [7]. Іншими словами, вживати заходи, які навпаки, ще більше стимулюють еміграцію українців за кордон. Більше того, такий підхід прямо суперечить статистичним даним та результатам досліджень, що вказують на те, що переважна більшість українців, в тому числі біженців, перебувають за кордоном з причин бездіяльності держави у питаннях, що пов'язані з забезпеченням принципу верховенства права, ефективністю державних органів, протидією корупції [2, с. 15–24; 8, с. 2–16; 9, с. 92–98]. Втім, позитивним моментом є те, що Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 43-р від 19 січня 2024 р., Стратегія державної міграційної політики до 2025 р. була доповнена новою Ціллю, а саме: «Створити необхідні умови для повернення та реінтеграції в українське суспільство громадян України, які є трудовими мігрантами та/або яким надано за кордоном тимчасовий захист» [10], задля чого передбачається «підвищити можливості освітнього і трудового розвитку в Україні, створити привабливі соціально-економічні та інфраструктурні умови для громадян України та інформувати про них, а також посилити зв'язки з Україною для того, щоб мігранти та громадяни України, які тимчасово перебувають за кордоном, мали можливість брати участь у житті держави» [10]. Зауважимо, що проведення системної репатріації є вкрай складним процесом, що передбачає залучення колосальних ресурсів, як матеріальних, так і управлінських. З огляду на особливості будь-якого сценарію проведення репатріації та реінтеграції біженців, цьому процесу має передувати: проведення ретельного аналізу можливостей держави повернення, щодо можливого прийому значної кількості осіб. На законодавчому рівні, від державних органів вимагається регламентація державної політики щодо репатріантів, забезпечення процесів репатріації в правовому та економічному аспектах [11, с. 1–13; 12, с. 17–28]. Держава, що приймає репатріантів повинна надавати репатріантам таку підтримку, яка надасть їм змогу максимально та в найкоротші терміни реінтегруватися в суспільство. Крім того, від держави вимагається сприяння забезпеченню та реалізації права репатріантів вільно розпоряджатися (переміщати через кордон та всередині держави) своїм майном та активами, зокрема, транспортом, предметами щоденного вжитку та побуту, а також тваринами. Крім того, репатріанти мають бути забезпечені доступом до набуття права власності на такі активи, як житло та земельні ділянки [12, с. 17–28].

Відповідно до норм міжнародного права заборонена репатріація осіб на території, що можуть становити загрозу для життя репатріантів [13, с. 338–340]. Однак, хоч репатріація та реінтеграція здійснюються переважно в пост-конфліктний період, планування таких заходів повинне відбуватися в момент появи потоків біженців [12, с. 17–28]. Відповідно, здатність держави здійснювати заходи щодо репатріації напряму залежить від функціональної спроможності її інституцій та достатнього правового регламентування даного процесу.

Окрім того, під час процесу репатріації повинно бути забезпечено дотримання основоположних прав репатріантів. Території, що є місцями призначення репатріації повинні бути безпечними; забезпеченими необхідною інфраструктурою; відповідати, принаймні, базовим стандартам забезпечення їжею, водою, житлом, освітою, охороною здоров'я. Крім того, такі території повинні бути безпечними від наслідків ведення бойових дій [12, с. 17–28; 13, с. 338–340]. Тобто, вони мають бути розмінованими, а інші небезпечні чинники – максимально усунуті.

Фактом є та обставина, що державна політика України в сфері міграції формується та реалізується в умовах обмежених ресурсних можливостей, що виключає використання всіх доступних засобів стимулювання репатріації, як, наприклад, фінансова допомога репатріантам на рівні подібних виплат, що отримують біженці за кордоном. Натомість, дана обставина та все вищевказане обумовлює необхідність зваженого та обґрунтованого підходу, що передбачає застосування найефективніших довгострокових механізмів репатріації.

Підсумовуючи, репатріація та, зокрема, репатріація біженців, є важливою складовою реалізації інтересів України, а саме в частині збереження сталої чисельності населення України та пост-воєнного відновлення. Репатріація повинна чітко та в достатній мірі регламентуватися в межах державної політики з міграції, в тому числі з урахуванням норм міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. УКРІНФОРМ. За кордоном перебувають майже 9 мільйонів українців. Редакція від 13 листопада 2023 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3790729-za-kordonom-perebuvaut-majze-9-miljoniv-ukrainciv-demograf.html>
2. Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? Поміжний звіт: Центр Економічної Стратегії. 2023. 74 с. URL: <https://ces.org.ua/who-are-ukrainian-refugee-research/>
3. Васильєва Н.В., Методологічні засади державного управління демографічними процесами як умови забезпечення сталого розвитку в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. С. 2–7 DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.10.3>
4. Чопенко В.М. Міграційні процеси, спричинені російсько-українською війною, та шляхи подолання їх наслідків. *Modern research in world science*.

2022. С. 1668–1672.
URL:<https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/13224/1/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-12-14.06.22.pdf#page=1668>
5. Процик І.С., Кара Н.І. Особливості процесів міграції населення України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. № 1(7). С. 232–237.
URL:<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jun/28342/procik-231-240.pdf>
 6. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. Дата звернення: 24 лютого 2024 р. URL:<https://www.msp.gov.ua/projects/870/>
 7. Стратегія державної міграційної політики до 2025 року, схвалена розпорядженням Кабінету міністрів України від 12 липня 2017 р. №482-р. Редакція від 19 січня 2024 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>
 8. Lives On Hold: Intentions And Perspectives Of Refugees, Refugee Returnees And Idps From Ukraine. Regional intentions report: United Nations High Commissioner for Refugees. №5. 2023. 16 p.
URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/101747>
 9. Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М., Мироненко О., Левченко Є. Українські біженці. Майбутнє за кордоном та плани на повернення. Аналітична записка: Центр Економічної Стратегії. 2024. 104 с. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/refugees_wave_three.pdf
 10. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 43-р від 19 січня 2024 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. Редакція від 19 січня 2024 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2024-%D1%80#Text>
 11. Guiding Principles on Internal Displacement: United Nations Publication. OCHA. New York. 2001. 13 p. URL: <https://www.unhcr.org/media/guiding-principles-internal-displacement>
 12. Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees. UNHCR. Geneva. 2019. 278 p. URL: <https://www.unhcr.org/uk/media/handbook-procedures-and-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention-and-1967>
 13. Котляр О.І. Право біженців на довгострокове рішення. *Часопис Київського університету права: Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство*. 2015. № 3. С. 338–340.
URL:https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:U7O40NkI0iwJ:scholar.google.com/+%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F+%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2&hl=uk&as_sdt=0,5

*Романова Анастасія,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник- Братко І. В.,
к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН, УСКЛАДНЕНИХ ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ, ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНДАВСТВА КРАЇН ЄС

В умовах повномасштабного вторгнення росії багато громадян України були змушені покинути країну, і саме в країнах Європейського Союзу велика кількість українців залишиться проживати й будувати сім'ю, а отже їх права, як суб'єктів шлюбно-сімейних відносин, які ускладнені іноземним елементом, потребують регулювання з боку як нашої держави, так і держави, в якій ці громадяни перебувають. Маю зазначити й те, що в умовах війни чимала кількість громадян прибула в нашу країну для її захисту, це спонукає до висновку, що укладення шлюбів іноземних громадян з українцями, що безпосередньо знаходяться на території України, також збільшиться, а отже також потребує належного правового регулювання з боку нашої держави.

Метою мого дослідження був аналіз змін сучасного сімейного права та шляхи адаптації сімейного права до сучасних реалій, а також визначення тенденції до вдосконалення правового регулювання сімейних відносин з іноземним елементом.

Питання одностатевих шлюбів гостро стоїть для України, адже європейська інтеграція також має відобразитись у сімейному законодавстві України. В Німеччині, наприклад, поняття шлюбу визначається в Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), також відомому як Цивільний кодекс, таким чином: «Шлюб між двома особами різної або однієї статі, який має на меті спільне життя» [2]. З жовтня 2017 року в Німеччині дозволено «шлюб для всіх», тобто шлюб укладається двома особами однієї статі на все життя, в той час як раніше саме шлюб міг бути укладений тільки між чоловіком і жінкою. Тривалий час одностатеві пари не могли вступати в подібні правовідносини - лише з

прийняттям у 2001 році німецького Закону про цивільне партнерство (Lebenspartnerschaftsgesetz, LPartG) вони отримали можливість створити цивільне партнерство. Однак після запровадження «шлюбу для всіх» усі пари, незалежно від їхньої статі, тепер можуть укласти шлюб [1].

В багатьох країнах ЄС існує термін «цивільне або реєстроване партнерство», яке не є шлюбом і в цьому інституті відсутнє право спільного усиновлення й опіки над дітьми. У Нідерландах є 3 способи офіційно оформити шлюбні стосунки, а саме: одружитися, через зареєстроване партнерство та через Договір про спільне проживання. Якщо ви вступаєте в шлюб або реєструєте партнерство, це автоматично призводить до виникнення законних прав і обов'язків між партнерами. Наприклад, особи мають право на спадщину одне одного. Договір про спільне проживання не має такого ефекту, як у шлюбі або реєстрованому партнерстві, де права і обов'язки виникають автоматично. Наприклад, особи не мають автоматичного права на спадщину один від одного, замість цього вони укладають угоди про права і обов'язки щодо цих відносин [3].

Багато питань у молодих пар виникає стосовно вибору прізвища і на наш погляд компромісне рішення для вирішення для цього питання існує в Фінляндії. Подружжя може обирати абсолютно нове прізвище в якості спільного, проте не можна вибрати прізвище, яке один з подружжя отримав у попередньому шлюбі. Для зміни прізвища потрібно звернутися до Агентства цифрової інформації та обліку населення і за заяву стягується плата [4].

В Італії для укладення шлюбу необхідно пред'явити реєстратору *Nulla Osta* – декларацію від відповідного органу на батьківщині про те, що немає юридичних перешкод для проведення весілля. *Nulla Osta* є документом, який усуває будь-які сумніви щодо потенційного існування перешкод для успішного проведення весілля [5]. Альтернативою цьому дозволу, який повинен бути перекладений належним чином і легалізований, є довідка про шлюбну дієздатність, необхідна для громадян країн, які підписали Мюнхенську конвенцію від 5 вересня 1980 року. Це положення не стосується громадян Бельгії, оскільки ця країна не ратифікувала конвенцію.

Маємо зазначити, що в багатьох країнах ЄС при розлученні обов'язково має бути хоча б один адвокат. Наприклад, в Німеччині достатньо, щоб один з подружжя найняв адвоката, який подасть заяву про розлучення, адже ця процедура вимагає обов'язкової участі адвоката. Варто зазначити, що якщо один з партнерів знаходиться не в Німеччині і бажає розірвати шлюб, то партнер не зобов'язаний їхати до Німеччини, у цьому випадку німецький сімейний адвокат буде представляти інтереси одного з подружжя на основі судової довіреності. Цей фахівець візьме на себе вирішення всіх необхідних питань, включаючи складання позовної заяви, представництво у сімейному суді (участь у судових засіданнях) та отримання необхідного рішення. Після цього рішення буде правильно легалізоване фахівцями в країні походження партнера, який не є громадянином Німеччини [6]. У Франції неможливо

розірвати шлюб без адвоката, навіть, у разі розлучення за взаємною згодою, кожен з подружжя повинен мати свого адвоката, на відміну від Німеччини [7].

Отже, сфера шлюбно-сімейних відносин є досить складною і обширною для подальшого вдосконалення та дослідження. Висновки дослідження сприятимуть адаптації сімейного права до сучасних умов та викликів, а використання цього дослідження допоможе у вдосконаленні національної правової системи. Шлюбно-сімейні відносини з іноземним елементом в країнах Європейського Союзу створюють різноманітні правові ситуації, які вимагають уважного розгляду, а саме національні особливості країн ЄС, які можна було б впровадити і в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. EHE-DE. LEBENSPARTNERSCHAFT.de. Wir helfen Ihnen! - LEBENSPARTNERSCHAFT.de. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lebenspartnerschaft.de/ehe-fuer-alle.html>
2. Bürgerliches Gesetzbuch : of 18.08.1896 : as of 22 December 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>
3. Одруження в Нідерландах для українців. RefugeeHelp [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.refugeehelp.nl/uk/ukrainian-refugee/article/100308-shcho-potribno-znati-yakshcho-vi-odruzhuities-u-niderlandah>
4. Getting married in Finland, a check list. Your guide for living in Finland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.infofinland.fi/en/family/marriage-in-finland/getting-married-in-finland-a-check-list>
5. Getting married in Italy for foreigners - complete guide. Emiliano Russo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.emilianorusso.com/getting-married-in-italy-for-foreigners/>
6. Розірвання шлюбу в Німеччині, замовити послуги юристів із розірвання шлюбу в Німеччині. Одеський центр сімейного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ocsp.com.ua/uk/statti/rozluchennya-v-nimechchini/#toc1>
7. Шлюб у Франції. Réfugiés.info [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://refugiés.info/uk/procedure/60a7ce4b0f764a0014c5527c>

*Хоменко Андрій,
студент IV курсу
спеціальності «Міжнародне право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Ворошилова І. В.,
к.ю.н, с.н.с.,
доцент кафедри міжнародного права,
європейської та євроатлантичної інтеграції,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

СТВОРЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ТРИБУНАЛУ AD NOS ДЛЯ ПРИТЯГНЕННЯ РОСІЇ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

З початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, що відбулось 24 лютого 2024 року, на міжнародні арені все частіше обговорюється питання притягнення винних осіб, що скоїли міжнародні злочини в Україні, до міжнародної індивідуальної кримінальної відповідальності.

Це питання в правовій площині розглядається як суб'єктами міжнародного права, так і звичайними науковцями. Варто зауважити, що заяви та пропозиції більшою мірою походять від держав.

Судити вище політичне керівництво держави Росії за їх протиправні накази здатний як спеціально створений міжнародний кримінальний трибунал, так і постійно діючий Міжнародний кримінальний суд. Однак, військових, що входять до складу збройних сил Росії, може лише міжнародний кримінальний трибунал.

Микола Гнатовський, який є суддею Європейського суду з прав людини від України, зазначає, що створення спеціального міжнародного кримінального трибуналу є найбільш ефективним способом притягнення вищих посадових осіб Росії до міжнародної індивідуальної кримінальної відповідальності [1].

Це пояснюється тим, що Російська Федерація на даний момент не ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду, що не дозволяє даному міжнародному судовому органу здійснювати розслідування щодо вчинення Росією злочину агресії.

Суддя Європейського суду з прав людини від України переконаний, що злочин агресії в контексті українсько-російського конфлікту та притягненні вищого політичного керівництва Росії до відповідальності є основним. Інші міжнародні злочини, такі як воєнні злочини, злочини проти людяності, злочин геноциду, не були б скоєні, якщо Російська Федерація першочергово не вчинила злочин агресії [2].

Цілком логічно, що моментом початку вчинення всіх міжнародних злочинів на території України став факт агресії Росії по відношенню до України. Агресія починається з моменту вторгнення збройних сил однієї держави на територію іншої. Таке діяння відбувається за наказом вищого політичного керівництва держави, тобто президентом Російської Федерації - Володимиром Путіним.

Варто погодитись з Миколою Гнатовським, що спеціально створений кримінальний трибунал для притягнення винних осіб до міжнародної індивідуальної кримінальної відповідальності за міжнародні злочини, скоєні на території України, повинен мати право переслідувати осіб найвищого керівництва держави Російської Федерації, а саме: президента, главу уряду та міністра закордонних справ, незважаючи на їх імунітет [2].

З огляду на практику притягнення осіб до кримінальної відповідальності на міжнародному рівні міжнародними кримінальними трибуналами, можна зробити висновок, що імунітет вищих посадових осіб держав не заважав здійснювати розслідування проти них, а відтак спеціально створений трибунал для Росії зможе здійснювати судове переслідування проти президента Росії, глави уряду та міністра закордонних справ.

Міжнародний кримінальний трибунал може бути створений декількома можливими міжнародно-правовими механізмами. Від цього залежить основа створення та діяльності даного міжнародного судового органу.

Микола Гнатовський наголошує на тому, що міжнародний кримінальний трибунал для покарання винних осіб, що скоїли міжнародні злочини на території України може бути створений одним із наступних способів:

- 1) Міжнародний кримінальний трибунал створюється шляхом укладання багатосторонньої угоди. Це означає, що певна кількість держав, включаючи Україну, спільно підписують договір з метою покарання винних осіб. Подібний підхід був застосований під час створення Нюрнберзького трибуналу.

- 2) Міжнародний кримінальний трибунал створюється шляхом укладання угоди між Україною ООН на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН. Це означає, що спочатку Генеральна Асамблея ООН має прийняти відповідну резолюцію, в якій надається згода на початок переговорів з Україною щодо створення спеціального міжнародного механізму для притягнення Росії до відповідальності. Після прийняття зазначеної Резолюції, ООН і Україна мають підписати угоду про створення спеціального міжнародного органу. Подібний підхід був застосований під час створення Спеціального суду щодо Сьєрра-Леоне.
- 3) Створення гібридного суду шляхом укладання угоди між Україною та Європейським союзом. В даному випадку Європейський союз має бути зацікавлений у притягненні винних осіб до міжнародної індивідуальної кримінальної відповідальності та надавати зі свого боку допомогу у діяльності гібридного суду.
- 4) Створення гібридного суду шляхом укладання угоди між Україною та Радою Європи. Рада Європи на даний момент вже докладе зусиль, щоб покарати Росію за злочин агресії відповідно до міжнародного права [1].

Варто наголосити на тому, що міжнародний кримінальний трибунал для Росії важко зробити подібним до Нюрнберзького та Токійського трибуналів. Адже вони повноцінно функціонували за інших обставин, які в ситуації з Україною значно відрізняються.

По-перше, під час функціонування загадних вище трибуналів ще не існувало Міжнародного кримінального суду. Тобто, не було жодного іншого міжнародного механізму для покарання винних осіб за вчинені злочини. Держави намагались усунути цю прогалину шляхом створення спеціального трибуналу для переслідування підозрюваних власноруч. Окрім цього, Організація Об'єднаних Націй не функціонувала на той момент в повному обсязі. По-друге, «винні держави», якими були Німеччина та Японія, визнали юрисдикцію міжнародного кримінального трибуналу. В контексті українсько-російського конфлікту Росія не визнаватиме юрисдикцію спеціального створеного міжнародного механізму. По-третє, міжнародні кримінальні трибунали переслідували винних осіб безпосередньо після завершення конфліктів. Це означає, що якщо світ прагне зупинити війну вже зараз та притягнути до міжнародної індивідуальної кримінальної відповідальності вище військово-політичне керівництво Росії, то міжнародний кримінальний трибунал має вже функціонувати та здійснювати свої повноваження ще до завершення конфлікту. Така відмінність є значною, що ускладнює можливість створення подібного міжнародного кримінального трибуналу до тих, які функціонували раніше [3, 4].

Створення міжнародного кримінального трибуналу шляхом укладання угоди між Україною ООН, хоча і є ефективним способом покарати винних осіб, що скоїли злочини на території України, однак має певні складнощі. Для

укладання даної угоди потрібно, щоб Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію щодо можливості створення міжнародного кримінального трибуналу. Так як Росія є постійним членом Ради Безпеки ООН, то вона має право накладати вето на такі рішення, що унеможливить притягнути винних осіб до міжнародної індивідуальної кримінальної відповідальності.

Однак, як зазначає У.З. Коруч перейняти повноваження Ради Безпеки ООН щодо створення міжнародного кримінального трибуналу може Генеральна Асамблея ООН. Це можливо завдяки широкому тлумаченню повноважень Генеральної Асамблеї ООН, що засноване на резолюції «Єдність заради миру» [3, 5].

Генеральна Асамблея ООН може не лише створити міжнародний кримінальний трибунал, що подібний до попередніх, але й передати справу щодо України до Міжнародного кримінального суду згідно з ст. 13 (b) Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Таким чином, судове переслідування винних осіб буде здійснюватись на підставі органу, що представляє міжнародне співтовариство. Це значно посилює правову основу діяльності створеного міжнародного судового органу. Одна, для цього має бути наявна більшість у дві третини голосів держав, щоб прийняти відповідну резолюцію Генеральної Асамблеї ООН. З огляду на практику голосування держав щодо резолюцій Генеральної Асамблеї ООН з різних питань українсько-російського конфлікту, отримання більшості у дві третини голосів може бути складним завданням [6].

Таким чином, Міжнародна спільнота, включаючи міжнародні організації та держави, намагаються своїми діями спільно створити правову основу та засади діяльності такого міжнародного кримінального трибуналу, який мав би змогу притягувати до відповідальності, серед інших, вище військово-політичне керівництво Російської Федерації.

Міжнародний кримінальний трибунал може бути створений різними шляхами, кожен із яких вимагає підписання відповідних угод або між державами, або між Україною та міжнародною організацією. Для цього відповідна міжнародна організація має бути зацікавлена у створенні такого міжнародного органу для переслідування винних осіб та мати необхідні повноваження для цього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Назарчук І. Коли може бути створений трибунал за зразком Нюрнберзького? 26 квітня 2022 [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/koli-mozhe-buti-stvoreniy-specialniy-tribunal-za-zrazkom-nyurnberzkogo.html>

2. Суддя ЄСПЛ: спецтрибунал повинен мати право переслідувати Путіна, інакше в ньому нема сенсу. 31 січня 2023 [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/01/31/7155235/>
3. Коруц У. З. Шляхи створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України [Електронний ресурс]. Режим доступу - <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/download/1159/1136>
4. Гутник В. Право на оскарження вироків у міжнародних кримінальних судах [Електронний ресурс]. Режим доступу - <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/176/178>
5. Попко В. В. Правовий імунітет та принцип недопустимості посилення на офіційне чи посадове становище особи при здійсненні транснаціонального злочину [Електронний ресурс]. Режим доступу - http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Chkup_2018_3_69.pdf
6. Definition of Aggression General Assembly Resolution 3314 (XXIX). 14 December 1974 [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/General-Assembly-Resolution-3314.pdf>

СЕКЦІЯ 2. ПУБЛІЧНЕ ПРАВО: ДІАЛОГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бановська Тетяна,
*студентка I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Передумовами для введення сучасного воєнного стану в Україні стали події 2014-2022 років. Уперше воєнний стан на території України був введений 26 листопада 2018 року указом Президента України № 393/2018 «Про введення воєнного стану» у зв'язку із черговим актом збройної агресії з боку Російської Федерації, що відбувся 25 листопада 2018 року у районі Керченської протоки проти кораблів Військово-Морських Сил Збройних Сил України, що мав важкі наслідки. Воєнний стан діяв лише 30 діб та лише на території Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Луганської, Донецької, Сумської, Харківської, Чернігівської, Вінницької областей.

24 лютого 2022 року чинний Президент Росії – Володимир Путін оголосив про початок військової операції на Донбасі. У цей час російські війська наносили удари по території України. Також було порушено східні, південні та північні кордони. Вранці того ж дня було ухвалено указ президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який дійсний дотепер.

Зміст правового режиму воєнного стану визначається Законом України «Про правовий режим воєнного стану», згідно з яким, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Процедура введення воєнного стану передбачена ст. 5 вищезгаданого Закону України.

Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» постановив запровадити в Україні воєнний стан з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Періодично, до указу вносять правки, адже воєнний стан постійно продовжують на 90 діб. Відповідно до Указу військовому командуванню разом з військовими адміністраціями, органами виконавчої влади, правоохоронними органами та за участю органів місцевого самоврядування надано вказівки запроваджувати і здійснювати передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи правового режиму воєнного стану. Зазначено, що Кабінету Міністрів України потрібно негайно привести єдину державну систему цивільного захисту, її функціональні та територіальні підсистеми у готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період; забезпечити інформування в установленому порядку Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав про введення в Україні воєнного стану, про обмеження прав і свобод людини і громадянина. Згідно з указом, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Указом Президента України № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» було створено 24 обласних та Київську міську військові адміністрації. Військова адміністрація – це тимчасовий державний орган, що функціонує для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Особливою рисою правового статусу відповідних органів є те, що вони, реалізуючи такі ж функції, що й місцеві державні адміністрації, мають дещо інші повноваження. Мова йде про повноваження охоронного характеру, властиві силовим структурам держави [1].

Введення воєнного стану передбачає низку обмежень та заборон. Насамперед в умовах воєнного стану забороняються: зміна Конституцій України та Автономної Республіки Крим; проведення виборів Президента України та виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради АРК і органів місцевого самоврядування; проведення всеукраїнських та місцевих референдумів; проведення страйків, масових зібрань та акцій. Воєнний стан згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає наступні заходи: запровадження трудової повинності для працездатних осіб; використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони; примусове відчуження

майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об'єднань; запровадження комендантської години, а також встановлення спеціального режиму світломаскування; встановлення особливого режим в'їзду і виїзду, обмеження свобод пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів; перевірка документів у осіб, а в разі потреби проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян; встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан; заборона торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі; заборона громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України; проведення евакуації матеріальних і культурних цінностей, що перебувають у державній власності, у разі виникнення загрози їх пошкодження або знищення.

Правовий режим воєнного стану регулюється Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» та Указом Президента «Про введення воєнного стану». Воєнний стан на цей момент діє від 24 лютого 2022 року й передбачає встановлені законом заходи та обмеження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавель Т. Військово-цивільні та військові адміністрації як суб'єкти публічного управління: завдання та функції. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/viiskovo-tsyvilni-ta-viiskovi-administratsii-iaak-sub-iekty-publichnoho-upravlinnia-zavdannia-ta-funktsii/>

Дорош Назар
студент I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Збройна агресія рф спричинила величезних втрат і загроз довкіллю України. На липень 2023 року, за даними Державної екологічної інспекції України, лісові пожежі сягнули 62. тис. га. та забруднено загалом понад 425 тис. га. землі [1]. Екоцид щодо сумнозвісної Каховської ГЕС, внаслідок якої, постраждали тисячі жителів Херсонської області, суттєво змінений водний баланс в Україні. Та найголовніше це ядерна маніпуляція з боку агресора: захоплення Чорнобильської та Запорізької АЕС і постійний ядерний шантаж. Все це короткий дайджест щодо проблем, які виникли через війну в Україні. Такі проблеми не обходять стороною, вони загрожують стабільності як і Україні та її громадянам, міжнародній спільноті, з якою Україна має спільні кордони або економічні відносини.

Питання охорони довкілля та екосистеми України регулюють як національне законодавство так і міжнародні акти. Основними міжнародними договорами у сфері захисту довкілля під час воєнних дій є Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1976 року, яка забороняє застосовувати методи або засоби ведення війни, які мають на меті завдати широкомасштабної довготермінової і серйозної шкоди природному середовищу; Конвенція про заборону розробки, виробництва, нагромадження і застосування хімічної зброї та її знищення, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 13 січня 1993 року, яку росіяни, на жаль, активно порушують, застосовуючи різну хімічну зброю про військових України на лінії зіткнення де ведуться бойові дії.

Як реакція на існуючу ситуацію, в законодавство України у сфері охорони довкілля були внесені відповідні зміни. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України

щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» від 16 березня 2022 року були внесені зміни до Кодексу цивільного захисту України, Закони України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про оцінку впливу на довкілля» та «Про тваринний світ».

Відповідні зміни спрямовані на забезпечення трьох надзвичайно важливих складових: забезпечення обороноздатності держави під час воєнного стану; пришвидшення відновлення інфраструктури і економіки України у відбудовний період; можливості повернення до нормальної життєдіяльності громадян після закінчення війни. Щодо нововведень, слід зазначити: проведення мобілізації задля ліквідації надзвичайних наслідків; вжиття заходів задля відновлення об'єктів інфраструктури; визначення населених пунктів, які потребують у розмінуванні та маркуванні небезпечних ділянок та затвердження щорічного плану щодо основних заходів цивільного захисту України. Безпосередньо проведення цільової мобілізації буде можливе лише після завершення бойових дій, термін, обсяг та порядок якої визначатиме президент України [2; 3].

Оцінці впливу на довкілля (далі – ОВД) не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави наслідків АТО на території і період її проведення, відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України, відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій. Представники міжнародної організації «Екологія-Право-Людина» висловили незгоду з такими пунктами законодавства і вважають виключенням із списку ОВД пункти про відновлювальних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану та у відбудовний період після закінчення війни [4].

13 березня 2022 року Кабінет Міністрів України постановою № 303, призупинив заходи державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду, посиляючись на умови воєнного стану, тим самим припинив проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) в Україні. Винятки становлять випадки проведення такого нагляду (контролю): за наявності загрози, що має негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави, а також для виконання міжнародних зобов'язань України (за рішенням центральних органів виконавчої влади); за дотриманням суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг (за рішенням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг); за дотриманням суб'єктами у сфері медіа вимог законодавства у сфері медіа (за рішенням Національної ради з питань телебачення і радіомовлення).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 500 днів війни: Збитки за період 24.02.2022 – 07.07.2023 сягають понад 2 трлн гривень. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/2694> (дата звернення: 20.04.2024 року).
2. Верховна Рада спростила деякі адмінпроцедури та вимоги у сфері захисту довкілля під час дії воєнного стану та післявоєнний період. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39036.html> (дата звернення: 20.04.2024 року).
3. Цільова мобілізація. Кого і до виконання яких завдань можуть призвати. URL: <https://chas.news/current/tsilova-mobilizatsiya-kogo-i-do-vikonannya-yakih-zavdan-mozhut-prizvati> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Позиція делегації ЄС щодо тенденцій у сфері ОВД. URL: <http://epl.org.ua/announces/pozytsiya-delegatsiyi-yesshhodo-tendentsij-u-sferi-ovd/> (дата звернення: 20.04.2024 року).

*Клименко Марія, Кір'якова Яна,
студентки I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ПРО ДЕПОРТАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ДО РОСІЇ З ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ: РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

Лютому 2014 року російські війська вторглися в Крим, заявивши про захист російської національності та інтересів на півострові. В березні того ж року в Криму відбувся незаконний референдум, який був маніпульований та завершив анексію Криму росією. Події в Криму стали тільки початком. У квітні 2014 року російськими військами почалася окупація східних територій України, зокрема Донецької та Луганської областей, окупувавши близько 30 % української території разом з Кримом. 24 лютого 2022 росія розпочала повномасштабний наступ на територію України і відсоток окупації зріс майже до 40 %. Усі ці події відкрили глибокі рани в українському суспільстві та підкреслили необхідність вирішення складних питань щодо територіальної цілісності, суверенітету та міжнародного права [1].

Одним з найтяжчих злочинів період війни російськими окупантами є депортація українців з захоплених територій та територій на яких ведуться бойові дії. За даними сайту «Children of War» у період з 24 лютого 2022 по 5 листопада 2023 було депортовано 19 тис. 546 дітей [2]. Насправді, реальні цифри такого злочину значно більші, адже багато українських дітей не зареєстровані як депортовані. Багато дітей вважаються як безвісти зниклі або ж за бажанням своїх батьків переїхали добровільно на територію Росії, хоча ці діти також, скоріш за все, депортовані. Підтвердженням цього є слова Дар'ї Герасимчук – радниці-уповноваженої президента України з прав дитини та дитячої реабілітації: «Ми не завжди маємо прямий контакт і розуміння, що там відбувається з дітьми, не завжди є зв'язок. І тому, можливо, хтось з дітей на місці, але ми не знаємо, що зараз з ними відбувається. А є й, навпаки, факти, коли родичі думають, вірять в те, що з батьками дитини, з самою дитиною все добре, вони просто перебувають на окупованій території, не мають змоги

вийти на зв'язок, а насправді дитину росіяни вже викрали». Загалом йдеться про декілька сотень тисяч вивезених російською владою українських дітей з початку повномасштабного вторгнення. Уповноважена уточнила, що йдеться не лише про вивезених на територію росії дітей, але й про примусово переміщених на окуповані території [3].

Ці всі події не залишили в стороні міжнародну спільноту. Наприкінці квітня 2023 року Парламентська асамблея Ради Європи визнала геноцидом (цілеспрямована дія з метою повного або часткового знищення груп населення: навмисне вбивство, нанесення тяжких тілесних або психічних ушкоджень, насильницька передача дітей) депортацію та насильницьке переміщення українських дітей на територію російської федерації.

Майже 50 країн світу засудили РФ за депортацію українських дітей: Андорра, Австралія, Австрія, Бельгія, Канада, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Японія, Корея, Латвія, Литва, Молдова, Монако, Чорногорія, Королівство Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Велика Британія, США та інші країни світу.

Кожні п'ять років, держави-учасниці, включаючи нашу країну, представляють звіти перед Комітетом ООН з прав дитини, розповідаючи про свою працю щодо забезпечення прав дитини. Вони також обговорюють труднощі, з якими стикаються при виконанні Конвенції, та шукають рішення для цих проблем. Комітет з прав дитини, використовуючи надану інформацію, проводить експертну оцінку і готує рекомендації для кожної держави, фокусуючись на найважливіших питаннях та способах їх вирішення.

Депортація дітей – одне із серйозних порушень проти дітей в умовах воєнних конфліктів. На щастя, незважаючи на це, українські діти повертаються до своїх домівок і починають жити новим життям. Цим займаються різні українські організації та фонди. Микола Кулеба – колишній Уповноважений Президента з прав дитини, пояснив, як відбувається механізм повернення дітей: «Батьки та навіть діти телефонують на гарячу лінію нашої організації й просять допомогти. Хтось дізнається про нас від знайомих, від правоохоронців. Ми намагаємось спілкуватися напряму з мамою або опікуном. З'ясовуємо, де саме дитина, у яких умовах, за яких обставин потрапила до РФ, готуємо пакет документів, необхідних для повернення, досить часто виготовляємо дітям дублікати свідоцтв про народження й інші необхідні документи, довідки тощо. З керівництвом таборів чи органами влади в Росії, де здебільшого розміщують українських дітей, контактують безпосередньо мами або опікуни. Ми, на жаль, не можемо цього робити. Вони дзвонять і перевіряють, чи дитина там перебуває, і як можна її забрати» [4].

Уповноважений ВР з прав людини Дмитро Лубінець додав: «386 дітей були повернуті з моменту створення окремого координаційного штабу під керівництвом Андрія Єрмака, який діє і відповідає за повернення українських дітей. Це виключно ті діти, які були депортовані на територію РФ». Депортація

українських дітей з окупованих територій до росії є серйозною гуманітарною проблемою, яка вимагає негайної уваги та врегулювання [5].

Депортація є порушенням прав людини та міжнародного гуманітарного права, оскільки ця діяльність суперечить основним нормам і принципам захисту цивільних осіб в умовах конфлікту, які стають жертвами депортації, піддаються фізичному і психологічному стражданню, втраті освіти, медичного обслуговування та зв'язків з сім'єю. Міжнародні громадські організації та уряди повинні спільно працювати для зупинення цього явища та надання підтримки дітям та їхнім сім'ям, які потрапили в цю складну ситуацію. Розв'язання цього питання вимагає спільних зусиль, дипломатичних переговорів та дотримання міжнародних стандартів прав людини. Постраждали діти мають бути повернуті на свою територію і отримати необхідну допомогу та підтримку для подальшого відновлення свого життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соломко І. Шлях додому: які труднощі долають родини депортованих у росію дітей, заради повернення своїх синів і доньок додому. URL: https://www.holosameryky.com/amp/yak_ukraina_povertaye_deportovan_yh_ditey/7071411.html
2. Children of war. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/en/>
3. Собенко Н. З окупованих територій до росії вивезли понад 19,5 тисяч дітей, але цифра не точна – уповноважена президента. URL: <https://suspilne.media/430455-z-okupovanih-teritorij-do-rosii-vivezli-ponad-195-tisac-ditej-ale-cifra-ne-tocna-upovnovazena-prezidenta/>
4. На що найбільше скаржаться діти, коли телефонують на гарячу лінію. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25027914.html>
Незаконна депортація до рф: Лубінець розповів, скільки викрадених дітей вдалося повернути Україні. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/nezakonna-deportaciya-do-rf-ombudsmen-rozpoviv-skilki-vikradenih-ditey-vdalosya-povernuti-ukrayini-2409967.html>

Ковтун Ілля, Ковальчук-Майданець Віталій,
*студенти II курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Хатнюк Н.С.,
д.ю.н, професор,
професор кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Вступ. Невід’ємною частиною сталого функціонування держави як окремого суб’єкта праввідносин є повноцінний наявний алгоритм забезпечення фінансового регулювання сектору національної економіки, питомо важливим аргументом чого є її нормативно-правова основа. Так кожне явище із царини прикладної економіки має своє первинне переосмислення в просторах функціонування цілісного комплексу регулюючих норм, які визначаються первинними характеристиками як принципи у перфекті теоретичного та практичного формування/застосування, так і методологічна основа, зокрема в національному та міжнародному аспекті в умовах нестабільності на політичній арені світі та з урахуванням особливостей правової реальності.

Актуальність теми пояснюється нагальною потребою щодо осмислення в межах науково-теоретичного обґрунтування первинної структури фінансового регулювання в площині національного та міжнародного законодавства щодо тих особливостей та основних методологічних підходів, які до сьогодні не знайшли належного закріплення у чинних вітчизняних нормативно-правових актах, що собою супроводжує динаміку з негативним вектором її потенційного розвитку в площині часо-простору, а це – особливо впливає на курс розвитку та модифікації держави загалом.

Мета. З’ясувати, дослідити та в межах комплексного та цілісного підходу до пообразного аналізу, кластерифікації та уніфікації відповідних уявлень зі сфери теорії права винести на порядок денний обговорення не

тільки в межах науковців, а й суспільства задля сприяння розвитку правової свідомості населення громадян України.

Предметом дослідження є комплексний та уніфікованих об'єкт теорії права в царині принципологічної та методологічної основи забезпечення фінансового регулювання, його сутнісне відображення в суспільно-політичному та економічному житті в залежності від особливостей здійснення державної політики реалізації права в Україні у виключний час та за виключних обставин. **об'єктом** – самі принципи та методологічна основа фінансового регулювання в умовах воєнного стану: національний та міжнародний аспект

Виклад основного матеріалу. Парадигма визначення основоположних аспектів щодо функціонування національного фінансового регулювання в умовах воєнного стану своєрідно стало вагомим для життя України за останні роки. Відсутність попереднього досвіду щодо забезпечення та комплексного створення нових норм права для забезпечення належності такого контролю сприяло розвитку дисфункції сегменту законодавства у площині розкриття питань саме тих аспектів, які відповідають за принци та методологічну основу їх забезпечення, що стримує потенціал України до розвитку та метаморфози.

Як влучно зазначає Демчишин Н.Б., при розглядів сучасного загальної характеристики формування джерел (*теоретико-прикладного фундаменту для реалізації*) формується з таких аспектів, як «законодавства України та нормативно-правової бази з питань регулювання інновацій; інститути регулювання, тобто органів державної влади й управління, які впливають на інноваційну діяльність та її фінансове регулювання» [1, с. 12]. Так принципи щодо забезпечення фінансового регулювання визначаються такими особливостями, як:

1. Інертний характер (методи та принципи щодо забезпечення фінансового контролю в умовах воєнного стану не закінчуються лише на факторі сталого виконання їх функції, у визначеному Законом порядку, а й видозмінюються до фактичних потреб сьогодення);
2. імперативність та відповідність (Елементи фінансового контролю діють на імперативній основі щодо їх загального призначення та забезпечення фінансування національного бюджету України);
3. Цілісність до обраної форми забезпечення фінансового контролю (система контролю ,за принципологічною основою, виражається визначеністю щодо необхідних та достатніх дій, завдяки яким встановлюється первинна мета заходу, визначена в межах правового поля).

Зокрема, у статті 92 Конституції України закріплюється, що «державний бюджет України і бюджетна система України; система

оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи» [2].

Властиве розширення меж здійснення функціонального апарату, в частині методологічного забезпечення в межах його правового визначення та закріплення, суттєво впливає на загальну парадигму розвитку права, сприяє акумулюванню реальності на площині нормативно-правового закріплення у залежності від місцю, часу та обставин, щодо яких відбувається ця дія, – сприяє саме розширенню, а не звуженню інструментарію фінансового контролю в умовах правового режиму воєнного стану.

Доречно навести думку Л. К. Воронова, в якій він вказує, що «як і в будь-якій галузі права основним її джерелом є Конституція України, що містить принципові положення, на яких будується і галузь фінансового» [3, с.23]. Подібна думка суттєво зміцнює твердження, що як і в будь-якого правового явище, яке має легітимне значення в межах його нормативно-правового закріплення, базується, зокрема, на тих невід’ємних положення Конституції, завдяки яким забезпечується можливість повноцінного функціонування держави, суспільного апарату та існування нації загалом.

Висновки. Фактичний рівень правового регулювання в аспектах принципів та методологічного контролю щодо забезпечення належного рівню функціонування права в державі за умов правового режиму воєнного стану демонструє вагомий інтегрований зв’язок між таким аспектом засобу фінансового контролю та загальним рівне розвитку національної право та економічної свідомості населення, завдяки чому і відбувається насичення права елементами необхідності та нагальності.

Концепція принципів визначається її інертністю та послідовністю, загальнообов’язковістю та підзаконністю, що свідчить про те, що всі фактичні наслідки зобов’язані Головним законом відбуватися на підставі, у межах та у спосіб, передбачений законом.

Наукова проблема обраного питання є привабливою для майбутніх наукових розвідок вчених не тільки України, а й іноземних з когорт країн-партнерів, завдяки чому вдосконалиться рівень науково-практичної інтеграції фактичної сутності розвитку права між Україною та Європейським Союзом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демчишин Назар Богданович. ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Демчишин Назар Богданович — К., 2017 – 12 с.

2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення 20. 05. 2024 р.)
3. Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник – К, 2006 – С. 48

Кулик Анастасія,
студентка II курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник - Хатнюк Н.С.,
д.ю.н, професор,
професор кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН НА КРИПТОБІРЖАХ

Вступ. Розвиток сучасних тенденцій щодо метаморфози права в парадигмі розвитку суспільних відносин зазнає вагомих змін протягом останнього століття. Технічна революція, яка собою під впливом метаморфози права в межах суспільно-політичного життя зазнала вагомих змін, – до останнього моменту неможливо повноцінно передбачити вектор відповідної правотворчої манери. Попри це, світ потребує вагової та вмотивованої правової основи для того, аби здійснювати свої дії в межах правового поля, зокрема «на підставах, у межах та у спосіб, передбачені Законом», якщо така імперативна стала є потрібною [1].

Актуальність теми зумовлена експоненціальним розвитком індустрії криптовалют у світі, що призводить до збільшення її майнового характеру, що собою формує цілісну структуру окремого спектру можливих та вже наявних правовідносин не тільки національного, а й міжнародного рівню, у площині фактичної відсутності цілісного та комплексного спектру наукових розвідок вчених дослідників щодо порядку, методів, особливостей врегулювання новацій сьогодення.

Мета. Дослідити аспект правових засад врегулювання відносин на криптобіржах для модифікації суспільно-політичного уявлення про цілісну структуру загального кластеру суспільної думки для досягнення своєрідного консенсусу щодо його правового врегулювання та визначення вектору розвитку нової галузі права загалом крізь площину аналізу та переосмислення питання в науковій літературі.

Предметом дослідження є національне регламентування правових засад врегулювання відносин на криптобіржах; їх характер загально-теоретичного обґрунтування в межах сучасних наукових розвідок та проявів у суспільстві; **об'єктом** – саме правові засади врегулювання відносин на криптобіржах.

Виклад основного матеріалу. Докорінно нового уявлення в площині суспільної реальності сьогодні знаходить мережа криптовалютної індустрії, яка за своєю номінальною особливістю не має матеріального виразу в реальності, однак однозначно знаходить відповідну класифікуючу ознаку в інтернет-середовищі. Сам незабезпечений віртуальний актив, який прямо оперується на криптобіржах – «віртуальний актив, що не посвідчує жодних майнових або немайнових прав» [3] Відповідний інтерес до фактичного регулювання правовідносин між їх суб'єктами із використанням криптовалют пов'язаний тим, що до сьогодні подібний значний аспект валютного обігу між фізичними та/або юридичної особами не знайшов закріплення в нормативно-правовій основі, однак відсутність регулювання з боку держави в особі відповідних та уповноважених органах, або ж визначення меж необхідної та достатньої поведінки суб'єктів правовідносин не заважає існуванню та довільній видозміні таких.

Розглядаючи аспект фактичного визначення засад регулювання відносин на криптобіржах варто зазначити такі головні особливості:

1. **Динамічний характер росту** (відсутність державного аспекту контролювання фактичної валентності криптовалюти на криптобіржах спричиняє динамічний характер росту та падіння номінальної вартості такого продукту між суб'єктами правовідносин, що унеможливорює фактор взаємозв'язку національної фізичної валюти з довільною криптовалютою на біржі);
2. **виражений характер залежності від обставин в суспільно-політичному житті населення та політичній арені світу** (нормативно-правове визначення функціонального складу обігу криптовалюти на біржах фактично базується на факторі не тільки політичної, а й воєнної сили країни щодо забезпечення своєї життєдіяльності);
3. **конструктивність та систематичність забезпечення безпеки активу на біржі** (аспект біржового забезпечення функціонування криптовалюти та засад її врегулювання на біржах, саме врегулювання нормативно-правового статусу біржі не є сталим поняттям та явищем, а розкривається за загальною сукупністю факторів регулювання саме криптовалюти);
4. **персоналізованість та конфіденційність правовідносин** (правовідносини на криптобіржах, з огляду на засадову частину їх регулювання, є такими, що відповідають ознакам фінансових операцій між суб'єктами правовідносин на договірній основі, яка не є можливою без персонального забезпечення виконання такої операції та, власне, саме волі особи).

Ще одним вагомим фактором у аспекті регламентації національного аспекту врегулювання криптобірж є міжнародний аспект подібного визначення в законодавствах країн-партнерів, з огляду на європейський та євроатлантичний курс національного шляху [1]. Так загальна ідея інтегрованості статусу національного регулювання криптобірж бере свої витяги із загальної ідеї правотворчої манери, зокрема, Франції, Федеративної Республіки Німеччина, Великої Британії, США тощо. На думку В. Левицького, «формування певного міжнародно-правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням кіберпростору безпосередньо залежить від моделі управління Інтернетом зокрема та кіберпростором узагалі» [2, с. 10].

Сьогодні цілісний пласт щодо визначення всіх основоположних принципів щодо функціонування, обіг та реалізацію криптовалюти, методик та принципову основу існування криптовалютних бірж як основного осередку купівлі-продажу такої валюти закріплюється в Законі України «Про віртуальні активи», який вже був прийнятий Верховною Радою України, однак, у наслідок повномасштабного вторгнення на територію України військових формувань з боку Російської Федерації, так і не набрав чинності [3]. Однак, із тексту Закону не спостерігаємо взагалі визначення законодавцем поняття «криптовірка» або ж «біржа криптовалютних активів», що не дозволяє повноцінно визначити нормативно-правову основу такого явища.

Сьогодні законодавець не звертається до визначення основних аспектів державного регулювання засад криптовалютних активів, попри вагому фінансову бенефіцію до державного бюджету завдяки легалізації відповідного фактору цінностей у цифровому всесвіті. Зокрема, подібна модернізації принципу формальної визначеності матеріальних аспектів на нематеріальній площині залучило б додаткові інвестиції від міжнародних партнерів та власників таких криптобірж та криптовалюти загалом. Не буде запереченням, що «нерегульовані процеси не перешкоджають веденню криптовалютного бізнесу, проте обмежують державу у додаткових надходженнях до бюджету та перспективного платформи для інвестицій» [4].

Вирішення відповідної дилеми супроводжується не тільки суспільно-політичною готовністю населення до змін, а й законодавчою ініціативою щодо розвитку та встановлення належного рівню правового визначення факторів визначення засад криптобірж в національному сегменті та криптовалюти, як сутнісно нового елемента фінансових операцій загалом.

Висновки.

Парадигма функціонування та нормативно-правових засад регулювання загальних відносин на криптобіржах у площині національного законодавства потребує фактичної та нагальної модифікації, завдяки чому аспект інтеграції національного законодавства до європейських стандартів підвищить стан її питомої ваги.

Дослідження правові засади врегулювання відносин на криптобіржах сьогодні потребують додаткового вивчення та дослідження, характерного висвітлення в межах науково-теоретичного обґрунтування від вітчизняних та міжнародних дослідників.

Сьогодні питання криптовалювати та криптовалютних бірж знаходиться тільки на початковій стадії свого втілення на площину реальності, у зв'язку з чим у найближчому майбутньому не виключена потенційна можливість виникнення правових колізій та інших правових недоліків у національному законодавстві, одна такі революційні кроки позитивно впливатимуть на динаміку національного сегменту розвитку права.

Проблемне питання є перспективним для майбутніх наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення 12. 05. 2024 р.)
2. Нігрєєва О.О. Міжнародне право Інтернету: методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання спеціальності 081 «Право» / О. О. Нігрєєва – Одеса: СПД Жмай, 2022 – 32 с.
3. Про віртуальні активи: Закон України від 01.01.2024 №2074-IX року Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 15, ст.5
4. Левицький В., Радинський С., Радинська С. Нормативно-правове регулювання ринку криптовалют та діяльності криптобірж в Україні та світі. Інноваційна економіка. 2003 – №3 – с. 38-43.

*Мініна Євгенія,
студентка II курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Хатнюк Н.С.,
д.ю.н, професор,
професор кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШІ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Актуальність теми. Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій та цифровізацію у всіх аспектах підприємницької діяльності, застосування штучного інтелекту у сфері фінансових послуг не є винятком. Актуальність та розвиток ШІ зростає з кожним днем, оскільки безліч компаній прагнуть використовувати його переваги та цим самим полегшувати свою господарську діяльність.

Метою роботи є дослідження та аналіз ефективності використання штучного інтелекту на ринку фінансових послуг, які існують потенційні можливості та ризики. ШІ та цифрові технології все частіше використовуються фінансовими компаніями для визначення споживчих тенденцій, прогнозування потенційних фінансових спадів і оцінки здатності позичальників здійснювати виплати за кредитами. Останні досягнення в галузі ШІ надають значні можливості для поліпшення результатів обслуговування клієнтів, але існують також ризики, про які слід знати компаніям, що прагнуть впроваджувати та приймати рішення, використовуючи здібності ШІ.

Впровадження штучного інтелекту стрімко змінює всі аспекти сучасного соціального, політичного та економічного життя. Згідно зі звітом компаній Econsultancy та Adobe, під назвою «2018 Digital Trends in Financial Services report by Econsultancy/Adobe» (Цифрові тенденції фінансових послуг у 2018 році), майже 20% постачальників фінансових послуг у всьому світі вже використовують штучний інтелект у своїх операціях, тоді як 41% планує впровадити його у 2024-2025 роках [1]. Аналітика великих даних на основі штучного інтелекту надає великим постачальникам фінансових послуг небачені раніше можливості реагувати на споживчі та економічні тенденції в режимі реального часу.

Які ж потенційні можливості відкриває штучний інтелект?

По-перше, це покращений аналіз даних. Завдяки ШІ є можливість опрацювати та проаналізувати величезні обсяги даних за короткий термін, і цим самим підвести компанії до певних висновків, на основі яких покращатимуться процеси прийняття рішень, що сприятимуть поглибленому розумінню динаміки ринку та поведінки споживачів.

Говорячи про штучний інтелект, не можна не звернути увагу на досить суттєву перевагу, а саме можливість автоматизувати обслуговування клієнтів, адже чат-боти та віртуальні асистенти тепер можуть обслуговувати клієнтів у режимі 24/7, поліпшуючи взаємодію з клієнтами, зокрема, відповідаючи на поширені запитання, вирішуючи різні завдання. Це зменшить потребу людського втручання при будь-яких базових питаннях та надасть більше часу на вирішення найскладніших запитів, що потребують індивідуального підходу. Таке раціональне використання штучного інтелекту може призвести до поліпшення управління ризиками і компанії зможуть визначати потенційні фінансові ризики, та завчасно оцінити й зменшити їх.

Ринок фінансових послуг може бути досить нестабільним та зустріти ризики відмивання грошей, а це досить серйозна проблема, яка шкодить не лише фінансовій системі, але й суспільству загалом. Її вплив відчувається на різних рівнях, від пошкодження репутації легітимних компаній до підтримки організованої злочинності або ж тероризму. Враховуючи високий рівень розвитку інформаційних технологій, ШІ можна використовувати в режимі реального часу для виявлення та відстеження нетипових шаблонів або транзакцій при обробці великих обсягів транзакцій, що підвищує здатність виявляти потенційне шахрайство та відмивання грошей.

Говорячи про впровадження ШІ на ринку фінансових послуг, варто також звернути увагу на те, що це також операційна ефективність, оскільки автоматизація ручних, трудомістких і рутинних завдань сприятиме підвищенню продуктивності, ефективності й цим самим дозволить заощадити кошти та час.

Ще одне питання, на яке ми хотіли би звернути Вашу увагу, це те, що аналізуючи дані про клієнтів за допомогою ШІ, фірми можуть пропонувати персоналізовані фінансові продукти та послуги, цим самим поліпшуючи користувацький досвід і підвищуючи рівень утримання клієнтів.

Вивчаючи дану тему варто враховувати, що ШІ може створювати як можливості, так і серйозні ризики для компаній, особливо якщо моделі впроваджуються безконтрольно і без належного врахування ризиків, пов'язаних із ними.

Очевидно, що ШІ керується великим об'ємом даних, тому захист конфіденційної інформації набуває особливого значення, оскільки існує можливість неправомірного використання особистої інформації та потенційних порушень кібербезпеки.

Освоїти ринок фінансових послуг – це досить важке завдання, людині фізично потрібен певний проміжок часу для цього, проте враховуючи

швидкість автоматизації за допомогою ШІ попит на спеціалістів у даній сфері може зменшитись, оскільки технологія здатна повторювати таку діяльність, особливо щодо виконання вручну завдань на нижчих посадах. Проте це дуже суперечливе питання, адже з іншого боку, за попередніми оцінками Всесвітнього економічного форуму, хоча штучний інтелект може скоротити понад 80 мільйонів робочих місць, він може створити майже 100 мільйонів нових, а отже, чистий результат буде позитивним [2].

Доцільно також було б врахувати, що хороших моделей ШІ існує не дуже багато, тому компанії можуть використовувати схожі моделі, і відповідно є ризик “стадної поведінки” на фінансових ринках, що може посилити волатильність ринку та його чутливість до криз.

Як і будь-що пов’язане з технологією, системи ШІ можуть давати збої або бути вразливими до кібератак, що призводить до потенційних фінансових втрат, порушень нормального функціонування або ж відображається на репутації. Рішення на основі ШІ, особливо без належного контролю, можуть призвести до несправедливих, упереджених або дискримінаційних результатів. Саме тому фірми повинні мати налагоджену систему внутрішнього контролю для виявлення та управління пов’язаними з ШІ ризиками. Оскільки нові моделі ШІ швидко впроваджуються в компаніях, має відбутися відповідне посилення контролю за експериментальним використанням ШІ [3].

Яким буде розвиток ШІ у фінансовому секторі?

Очевидно, що роль ШІ зростатиме й надалі, пропонуючи компаніям чіткі можливості для інновацій, оптимізації процесів та посилення конкурентних переваг, серед багатьох інших. Оскільки компанії прагнуть не відставати від конкурентів у гонитві за впровадженням рішень із використанням ШІ, існує кілька значних ризиків, якими необхідно управляти, і які, якщо їх не контролювати, можуть призвести до посиленого контролю з боку регуляторів, судового розгляду, штрафів і репутаційних втрат. Тому для управління ризиками, пов’язаними зі ШІ, важливо завчасно створити належні умови контролю та механізми управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Опитування українських банків та фінтехкомпаній - 2019. Проект USAID «Трансформація фінансового сек-тору», листопад 2019 р.
2. Всесвітній економічний форум: основні висновки. Електронний ресурс: <https://eba.com.ua/vsesvitnij-ekonomichnyj-forum-osnovni-vysnovky/>
3. Стаття: Штучний інтелект: можливості, ризики та регулювання фінансових послуг. Електронний ресурс: <https://eba.com.ua/shtuchnyj-intelekt-mozhlyvosti-ryzyky-ta-regulyuvannya-finansovyh-poslug/>

Оленчук Марія, Циганок Софія
*студентки I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка*

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Спалах волонтерської активності, що охопив усю країну, відбувся наприкінці 2013 р. і з особливою силою розгорнувся у 2014 р. у зв'язку з окупацією Кримського півострову та Східних областей України. З початком агресії Російської Федерації щодо України кожен із нас в тій чи іншій формі став волонтером. Благодійний рух є унікальним взірцем самоорганізації різних прошарків суспільства задля досягнення певної мети, що є одним з основоположних принципів побудови громадянського суспільства у вільній демократичній державі.

З 24 лютого 2022 р. волонтерський рух в Україні не просто посилюється, а набув величезних масштабів. Соціальні, економічні та політичні обставини, що наразі склалися, призвели до суттєвого погіршення рівня життя населення. Лише за перший рік повномасштабного вторгнення, внаслідок бойових дій було зруйновано або пошкоджено 167,2 тис об'єктів житлового фонду. [1]. Щодня кількість людей, що потребують допомоги зростає, відповідно збільшується кількість установ, які можуть надати таку допомогу. В Україні з'явилося 4365 громадських та благодійних організацій [2]. Наприклад, благодійний фонд «Повернись живим» (2014 рік створення) за період повномасштабної війни акумулював загалом більше 5 мільярдів гривень. Головна його спеціалізація – це технічні засоби. З 24 лютого цей фонд витратив на одні тільки військові проєкти 2,8 млрд грн. [2]. Благодійний фонд Razom for Ukraine – створений з метою підтримки ініціатив в Україні в сферах медицини, культури, освіти та військової справи. За перші п'ять місяців повномасштабного вторгнення вдалося зібрати понад 2 млрд грн. Ці гроші спрямовують на закупівлю технічного приладдя для армії, а частину виділяють на гуманітарну допомогу. Також фонд займається евакуацією

вразливих груп населення та видає гранти іншим організаціям [3]. UNITED 24 – платформа створена за ініціативи президента Володимира Зеленського. Вона працює задля «донатів одним кліком з будь-якої точки світу». Чимало благодійних організацій, міжнародних партнерів та небайдужих громадян донатять Україні. Зібрані пожертви розподіляють за напрямками: на підтримку ЗСУ, медичні й гуманітарні потреби цивільних, відновлення інфраструктури в регіонах [3].

Благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога, яка не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара. Благодійник – дієздатна фізична або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності [4]. Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Неповнолітні особи здійснюють волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника.

Варто зазначити, що зараз наша країна проходить історичне випробування, складність та важливість наслідків якого, неможливо переоцінити, а ті процеси у відбудові громадянського суспільства в нашій державі, які набули сталого розвитку саме на тлі повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну, будуть об'єднувати всі верстви населення нашої держави довкола спільної мети – відновлення, побудови нової вільної, потужної країни. Волонтерський рух в Україні є одним з інструментів для досягнення такої мети [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матяш М. М. Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html>
2. Мележик Т. В. Українські волонтери та фонди, які найбільше допомагають країні під час війни. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/top-volonteriv-ta-fondiv-yaki-zaluchili-naybilshe-groshey-dlya-shvidshoyi-peremogi-ukrayini-2181787.html>
3. Пильо Д. І. Правове регулювання волонтерської діяльності. URL: https://youtu.be/VpEzMVWdD18?si=A_S4rKOEPRWeLO72N
4. Маєвська К. В. Волонтерство як підґрунтя національної єдності — аналіз законодавчих ініціатив. URL: <https://pravo.ua/volonterstvo-iaak-pidgruntia-natsionalnoi-iednosti-analiz-zakonodavchikh-initsiatyv>

5. Пастух І. Д., Сербин Р. А. Законодавчі ініціативи правового регулювання волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/77.pdf

Остапенко Олена, Янюк Катерина,
студентки I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Протягом 10 років Україна виборює свою свободу у боротьбі з жорстоким окупантом. За даними Управління верховного комісара ООН з прав людини, у період з 14 квітня 2014 року по 31 січня 2021 року загинуло щонайменше 4 тис. 150 українських військових, кількість поранених варіювалась від 9 тис. 700 до 10 тис. 700 [1]. 25 лютого 2024 року Президент України Володимир Зеленський на форумі «Україна. Рік 2024» вперше за період повномасштабного вторгнення назвав кількість загиблих бійців: «31 тисяча українських військових загинули у цій війні[2]». Президент відмовився озвучувати кількість поранених і зниклих безвісти воїнів, зберігаючи конфіденційність в питанні українського боєздатного людського ресурсу.

За орієнтовними даними станом на квітень 2024 року статус УБД отримало близько 851 тис. 068 осіб по всій Україні, серед яких 386 тис. 833 особи відносяться до таких категорій: військовослужбовці, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях; особи, які у період до набрання чинності Законом України "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях" перебували у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України; особи, які у складі груп піротехнічних робіт (груп розмінування) залучалися до безпосереднього виконання завдань щодо розмінування вибухонебезпечних предметів на території України; особи, які на мінних тральщиках брали участь

у траленні бойових мін у територіальних і нейтральних водах у воєнний і повоєнний час [3].

Збільшення кількості осіб, які набули статусу УБД, потребує відповідного нормативного закріплення та законодавчого врегулювання. Таким чином, законодавець у статті 17 Конституції України зазначає, що саме держава є гарантом забезпечення соціального захисту громадян України, які перебувають у лавах ЗСУ або інших військових формуваннях, а також членів їх сімей. Існують й інші нормативно-правові акти, які регулюють питання правового забезпечення соціального захисту такої вразливої соціальної категорії, як військові. До таких актів належать: Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» та ін.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 28 лютого 2022 року «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану», військовослужбовцям ЗСУ, які беруть участь у здійсненні бойових дій або тим, хто отримав поранення (контузія, травма, каліцтво) чи захоплений в полон (є заручником), загинув (помер) внаслідок поранення, контузії, каліцтва під час виконання службового обов'язку, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення бойових дій, на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора щомісяця виплачується додаткова винагорода в розмірі до 100 тис. грн в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у бойових діях.

Окрім цього, члени сімей УБД теж мають право на виплату одноразової грошової допомоги. У пункті 2 вищезгаданої Постанови встановлено, що сім'ям загиблих військовослужбовців виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 15 млн грн, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів, крім громадян Російської Федерації або Республіки Білорусь та осіб, які постійно проживають на територіях цих країн, осіб, які засуджені за державну зраду, колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору. Варто звернути увагу, що, згідно з Постановою, сім'я має отримати одноразову грошову допомогу не пізніше, ніж через 1 рік після поранення (контузії, травми, каліцтва).

Втілення в життя соціальних гарантій, визначених для військовослужбовців та осіб, прирівняних до них у національному законодавстві, повною мірою залежить від державного бюджету. Так, наприкінці 2021 року Верховна Рада України заклала безпрецедентне фінансування ветеранської політики в Україні. У бюджеті України на 2022 рік

фінансування Міністерства ветеранів України було збільшено в 6 разів і вперше в історії становило 6 млрд 18 млн 895,1 тис. грн. Майже така сума була закладена Верховною Радою України на 2023 рік (6 млрд 838,6 млн грн). Пріоритетними напрямками були визначені – забезпечення житлом ветеранів війни, членів родин загиблих Захисників і Захисниць, на що держава виділила 5,5 млрд грн. Сума закладених коштів забезпечила виконання державних зобов'язань перед 2 тис. 843 особами, зокрема тими, які захищали Україну та залишились без житла внаслідок збройної агресії РФ. Також 324 млн грн було закладено на виплату одноразової грошової допомоги у разі загибелі або інвалідності [4].

9 листопада 2023 року Верховна Рада України ухвалила законопроект «Про Державний бюджет України на 2024 рік», в якому передбачила 13 млрд 554,2 млн грн на фінансування державної ветеранської політики в Україні. Це в 2 рази більше, ніж у 2023 році. 409,8 млн грн закладено на виплату одноразової грошової допомоги у разі загибелі або інвалідності ветеранів війни [4].

Військовослужбовці та члени їх сімей мають низку фінансових прав, які передбачені національним законодавством, а саме: 75-відсоткова знижка на паливо для осіб, які проживають у будинках без центрального опалення; безкоштовний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом; безоплатне отримання електронного квитка. Також цим категоріям громадян надаються додаткові фінансові пільги зі сплати податків, зборів, мита та інших платежів до бюджету відповідно до податкового та митного законодавства.

Соціальний захист сімей військовослужбовців є одним з пріоритетних напрямів соціальної політики держави. З кожним роком цільова підтримка Захисників України та членів їх сімей з боку держави зростає. У той же час, прогалиною в наявній системі пільгового забезпечення військовослужбовців та осіб, прирівняних до них є те, що більшість із наявних пільг мають компенсаторний, а не мотивувальний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ООН підрахувала кількість жертв бойових дій на Донбасі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/>.
2. Зеленський вперше назвав кількість загиблих бійців ЗСУ. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles> .
3. Український ветеранський фонд. Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://data.mva.gov.ua/> .
4. Держбюджет-2022: Мінветеранів вперше передбачено 5,5 млрд грн на житло захисникам та їхнім сім'ям. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/> ; Держбюджет-2023: Мінветеранів передбачено 6,8 млрд грн на підтримку

захисників та членів їхніх сімей. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/> ;
Державний бюджет на 2024 рік: на підтримку ветеранів та їх сімей
передбачено майже 14 млрд грн. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/> .

Франковська Анастасія, Гнатенко Єсенія
студентки I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНЦІВ-БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Збройна агресія РФ проти України порушила засади світового правопорядку та спричинила численні людські страждання і жертви. Після 24 лютого 2022 року мільйони українських громадян були змушені залишити свої домівки і виїхати за межі нашої країни через активні бойові дії та загрозу ракетних обстрілів по всій території України. Всі вони знайшли прихисток у сусідніх країнах. Кількість переміщених осіб, які прибули до ЄС з України є досить великою, особливо це відчули такі країни як: Польща, Німеччина, Чехія, Угорщина, Молдова, Румунія.

Через переміщення українці стикаються з певними проблемами, такими як мовний бар'єр, культурний шок, проблема з працевлаштуванням, житлом, доступом до медичних послуг. Країни, які приймають переселенців, допомагають їм адаптуватися до нових реалій їхнього життя. Так, вони надають українцям статус тимчасового захисту з правом на житло, роботу, освіту та інше.

Усього з 24 лютого 2022 року з України до сусідніх країн виїхало понад 17 млн осіб, із них 11,7 – до країн Євросоюзу, повернулося в Україну - орієнтовно 9,2 млн переселенців. Така хвиля міграції українців стала найбільшою від часів Другої світової війни [1]. Більшість біженців – це жінки та діти, але водночас зростає кількість чоловіків. Між серпнем 2022 і березнем 2023 кількість чоловіків 18-64 років, які отримали статус тимчасового захисту в ЄС, зростає на 200 тис. При цьому, окрім легальних шляхів, не можна виключати й суттєву частку тих, хто виїхав у незаконний спосіб [2].

Варто зауважити, що українська статистика з об'єктивних причин не враховує людей, які опинилися в тимчасовій окупації та були примусово переміщені на територію Росії чи Білорусії, а вже звідти діставалися до інших держав для отримання прихистку – ДПС ніяк не могла зафіксувати їх виїзд. Утім, за офіційною статистикою невелика кількість перетинів кордону з

Росією та Білоруссю все ж є. До речі, це єдині країни, на кордоні з якими в'їздів в Україну більше, ніж виїздів [3]. Особа, яка перетнула кордон мала звернутися до міграційних органів держави, щоб набути статус біженця, або отримати тимчасовий захист. Термін тимчасового захисту становить один рік, якщо ситуація в Україні покращиться – його можуть достроково зупинити. Водночас цей період можуть автоматично подовжити ще на шість місяців, максимум двічі. Так його дію вже продовжили до 4 березня 2024 року. Залежно від обставин в Україні тимчасовий захист може бути продовжено ще на рік – до березня 2025 року. Тобто максимальний строк тимчасового захисту – три роки.

Сьогодні деякі українці, які отримали тимчасовий захист в одній із країн ЄС, бажають переїхати в іншу. Змінити країну проживання, звичайно, можна, але отримання повторного захисту залежить від політики кожної країни окремо. Наприклад, Польща, Швейцарія та Чехія можуть відмовити у наданні повторного захисту. Втім, деякі країни без проблем повторно надають українцям право тимчасового захисту.

Статус біженця надає досить схоже коло прав, як і тимчасовий захист. Головна відмінність – це те, що не всі права доступні одразу з моменту звернення із заявою про набуття статусу біженця. Люди, які вже набули відповідного статусу, мають право на: житло (переважно це спальне місце в центрі для біженців); безкоштовне харчування; медичну допомогу; безкоштовний проїзд у громадському транспорті. Особливість набуття статусу біженця полягає у тому, що протягом 6 місяців особа не може працевлаштуватися, поки триває розгляд її заяви про надання статусу біженця.

70 % опитаних мешканців України, які від початку війни перемістилися жити за кордон, наразі мають роботу. 54 % працюють у країні перебування, ще 12 % працевлаштовані в українських компаніях і працюють віддалено, а 4% працюють дистанційно на іноземну компанію. Ключовою причиною безробіття серед опитаних українських мігрантів найчастіше є незнання місцевої мови (43%) [4].

У більшості країн ЄС отримання статусу тимчасового захисту для українців автоматично передбачає безкоштовні медичні послуги. У деяких з них, наприклад, у Франції, Румунії чи Словенії, діє страхова система, але оплату поліса бере на себе країна. Також українці мають можливість зробити планові щеплення для дітей та отримати психологічну підтримку. В більшості країн біженці мають право на певні ліки та пов'язки безкоштовно, якщо вони їм потрібні.

United for Ukraine відновлює програму надання безкоштовного тимчасового житла для переселенців з України. Але участь у програмі можуть взяти лише ті, хто раніше не користувався послугами житла від United for Ukraine. Житло можна отримати на термін від 7 до 30 днів [5].

Найбільша частка українських біженців перебуває в Німеччині та Польщі. Ці країни надають свої програми допомоги. Наприклад, в Польщі існує

програма «Family Care Capital» – фінансова допомога для сімей із двома та більше дітьми. В Німеччині існує програма «Arbeitslosengeld II, ALG2» – допомога з безробіття.

У такий складний для українців час, підтримка держав-сусідів є дуже важливою. Адже застосування режиму тимчасового колективного захисту для людей, які масово рятуються від війни в Україні, демонструє європейську солідарність щодо підтримки України. Активування для українців тимчасового статусу надало унікальні можливості, які наші громадяни можуть отримати у короткий час, порівняно зі статусом біженця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ситуація з біженцями не поліпшується, з України виїхало ще до пів мільйона осіб. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/5/703961/>
2. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>
3. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну — дослідження Громадянської мережі ОПОРА. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>
4. З якими проблемами зіштовхуються українські біженці за кордоном: результати опитування. URL: <https://glavcom.ua/amp/country/society/z-jakimi-problemami-zishtovkhujutsja-ukrajinski-bizhentsi-za-kordonom-rezultati-opituvannja-964598.html>
5. Безкоштовне житло для українських біженців в Європі: хто та як може отримати. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/novyny-ukrayiny/bezkoshtovne-zhy>

Шуцький Михайло, Башук Вікторія
студенти I курсу
спеціальності «Право»
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник - Чернега А.П.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права,
Факультет права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

ДО ПИТАННЯ ПРО БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Будапештський меморандум, підписаний у грудні 1994 року, був ключовою угодою між Росією, США та Великобританією, яка зобов'язувала Україну відмовитися від ядерної зброї та забезпечувала її територіальну цілісність та незалежність. Тим не менш, у наступні роки події на світовій арені призвели до серйозних порушень цього меморандуму та спричинили значні наслідки для України та світової політики. Українська сторона розглядала варіант вимоги термінових консультацій, передбачених 6 ст. Будапештського меморандуму, під час конфлікту щодо острова Тузла (2003 р.) та першої україно-російської «газової війни» (2006 р.). Водночас Олександр Чалий вважає, що посилення України на цей документ позиціонує її як позаблокову нейтральну державу (напротивагу офіційному курсу на членство в НАТО) [1].

1 березня 2014 року президент РФ Путін на тлі «Кримської кризи» отримав у Ради Федерації (верхньої палати парламенту) дозвіл на введення військ до України, обґрунтувавши це «екстраординарною ситуацією, що склалася в Україні, загрозою життю громадян Російської Федерації, наших земляків, особового складу військового контингенту Збройних сил Російської Федерації». Станом на 2 березня про введення військ не було заявлено офіційно, але є інформація про численні захоплення військових об'єктів озброєними людьми без розпізнавальних знаків; українська влада вважає, що вони є військовослужбовцями Збройних сил РФ [2].

Після «референдуму» 16 березня 2014, проведеного в Криму та Севастополі всупереч українському законодавству, в ході якого на більшості виборчих бюлетенів було засвідчено вибір за входження Криму до Росії, остання розпочала офіційний процес прийняття Криму до свого складу. Цей процес увінчався підписанням договору «про прийняття до Російської

Федерації Республіки Крим і утворення в складі Російської Федерації нових суб'єктів», що був ратифікований державною думою Росії 21 березня 2014 року, а 11 квітня 2014 Крим і Севастополь були включені до переліку суб'єктів РФ у Конституції Росії [3]. Після анексії Криму Росією, США, Канада та Велика Британія разом з іншими країнами заявили, що участь Росії є порушенням її зобов'язань перед Україною відповідно до Будапештського меморандуму. 4 березня 2014 року президент Російської Федерації Володимир Путін відповів на питання про порушення Будапештського меморандуму, описуючи поточну ситуацію: «в Україні виникла нова держава, але з цією державою і щодо цієї держави ми не підписали жодних обов'язкових документів» Український парламент попросив підписантів Меморандуму підтвердити свою прихильність принципам, закріпленим у політичній угоді, та провести консультації з Україною для зменшення напруженості. Російська Федерація відмовилася від таких консультацій. Офіційна позиція США, підтверджена під час загострення на кордоні між Україною та Російською Федерацією 2022 року: Росія порушила свої зобов'язання щодо Будапештського меморандуму, в рамках якого вона, зокрема, зобов'язалася «поважати незалежність та суверенітет та існуючі кордони України» та «утримуватися від загрози силою та від її застосування проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України» [4].

Щодо інциденту у Керченській протоці, 27 листопада 2018 року МЗС України звернулося до країн-підписантів Будапештського меморандуму з вимогою провести термінові консультації для забезпечення повного дотримання зобов'язань та негайного припинення агресії РФ проти України. Щодо загострення перед вторгненням у 2022 році, 21 лютого 2022 року МЗС України направило державам-членам Ради безпеки ООН запит на основі Будапештського меморандуму з вимогою негайного проведення консультацій. Цьому передувала промова Володимира Зеленського на Мюнхенській конференції з безпеки, в якій Президент заявив, що Україна вчетверте і востаннє ініціює проведення консультацій у рамках меморандуму, і якщо вони знову не відбудуться або за їх результатами не буде конкретних рішень щодо гарантування безпеки, то Україна матиме повне право вважати, що Будапештський меморандум не працює і всі пакетні рішення 1994 року (щодо відмови від ядерної зброї) «поставлені під сумнів» [5].

Міністр закордонних справ України роз'яснив позицію держави в тому сенсі, що відмова Росії не має бути підставою для непроведення консультацій. «Ці гарантії безпеки надавалися Україні в 1994 році не від групи країн, а кожною країною індивідуально, і ці гарантії були об'єднані в одному документі».

Оголошуючи про визнання окупованих регіонів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) того ж дня (21 лютого), Володимир Путін побіжно та маніпулятивно послався на промову Зеленського в Мюнхені, заявивши, що Україна нібито може отримати ядерну зброю, а Російська Федерація не може не реагувати на це. 5 грудня 2022 року, в 28-му річницю

підписання Будапештського меморандуму, Російська Федерація завдала чергового масованого ракетного удару по об'єктах критичної інфраструктури України. З цього приводу МЗС України заявило, що «жодні домовленості з Російською Федерацією не працюють».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кригель М. Мавпа з гранатами: як Україна з «Верхньої Вольти з ракетами» перетворилася на країну без ракет. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/12/3/7275645/>
2. Путін попросив у сенаторів дозволу на введення військ у Крим. URL: <http://www.unian.ua/politics/891580-putin-poprosiv-u-senatoriv-dozvolu-na-vvedennya-viysk-u-krim.html>; ЦВК наголошує, що місцевий референдум в Криму неможливий. Українська правда. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/3/7017317/>
3. Чарівна паличка Будапештського меморандума. Детектор медіа. URL: <https://vybory.detector.media/2019/03/23/charivna-palychka-budapeshtskoho-memoranduma/>
4. Будапештський меморандум: що насправді обіцяли Україні. Deutsche Welle. URL: <https://p.dw.com/p/1Dzdl>
5. Мініюст дав оцінку рішенням про референдуми у Криму та Донецьку: нелегітимні. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/2/7016944/>